

Yeni Nesil ÖĞRETEN DEFTER

Sosyal Bilgiler

Akıllı Tahta
Uyumlu

Açık Uçlu Yazılı
Sınavları

Yeni Nesil
Ders Notları

Video
Çözümlü

6

SINIF

Mustafa PETEK

ÇANTA®
YAYINLIK A.Ş.

ISBN

ISBN: 978-625-6137-37-0

Yazar

Mustafa PETEK

Redaksiyon

Beyza YAZGAN

Grafik - Kapak

Yaren AVŞAR

Dizgi - Tasarım

Çanta Yayıncılık Tasarım Atölyesi

Baskı Yeri

İhlas Gazetecilik A.Ş.

ÇANTA®
YAYINCILIK A.Ş.

Yeni Batı Mahallesi
2401. Sokak No:18
Yenimahalle / ANKARA

© Copyright

Bu soruların her hakkı ÇANTA
Yayıncılık AŞ'ye aittir.

Hangi amaçla olursa olsun; tamamının
veya bir kısmının kopya edilmesi,
fotoğraflarının çekilmesi, herhangi bir
yolla çoğaltılması ya da kullanılması,
yayımlanması yayınevinin yazılı izni
olmadan yapılamaz.

Değerli Öğrencilerimiz;

T.C. Millî Eğitim Bakanlığının gerçekleştirdiği müfredat değişikliği kapsamında yeni öğretim programını detaylı şekilde inceledik.

Maarif Modelde yer alan öğrenme çıktılarıyla %100 uyumlu “Yeni Nesil Öğreten Defter” adını verdiğimiz eserimizi titizlikle ve büyük bir emekle hazırladık. Kitabımızı planlarken öncelikli amacımız; öğrenmeyi kolaylaştıran, değişen müfredata uyum sağlayan, alanımıza yenilik katan, öğrencilerimizin analiz ve yorum yapma becerilerini geliştiren bir eser ortaya koymaktı. Sonuç olarak bu hedeflere ulaştığımızı düşünüyor ve defterimizin değişen sistemde başarınızın anahtarı olacağına yürekten inanıyoruz.

“Maarif Modeli”ni Tümüyle Yansıtan Kitabımızın Bölümleri: Kitabımız, Maarif Modeli’nin temel ilkeleri doğrultusunda, öğrenme sürecinizi en verimli hâle getirmek için özel olarak tasarlandı. Her bir bölüm, sizi adım adım başarıya taşıyacak şekilde planlandı.

- **Kavramlar Tablosu:** Her öğrenme alanının başında yer alan bu bölümde, öğreneceğiniz tüm temel kavramların anlamlarını bulacaksınız. Bu sayede, yeni konulara başlamadan önce sağlam bir altyapı oluşturacak ve derslere hazır olacaksınız.
- **Öğreten Konu Özetleri Bölümü:** Konunun en can alıcı noktalarını en basit ve anlaşılır şekilde anlattığımız bu bölümle, öğrenme etkinliklerine geçmeden önce bilgilerinizi hızlıca tazeleyebileceğiniz ve konulara hâkim olacaksınız.
- **Pekiştiren Etkinlikler Bölümü:** Öğrendiğiniz konuları pekiştirmeniz için çeşitli ölçme araçlarını kullanarak etkinlikler hazırladık. Bu bölüm, bilgilerinizi kalıcı hâle getirmenize yardımcı olacak.
- **Öğrenme Çıktısı (Konu) Testleri Bölümü:** Her bir öğrenme çıktısına özel olarak hazırlanan bu testler, kazandığınız bilgileri ölçmenizi sağlayacak. Böylece, hangi konularda daha güçlü olduğunuzu, hangilerinde tekrar yapmanız gerektiğini kolayca görebileceksiniz.
- **Öğrenme Alanı Değerlendirme Sınavları Bölümü:** Bir öğrenme alanını tamamladıktan sonra, o alana ait tüm bilgilerinizi bir arada değerlendirebileceğiniz genel sınavlar sizleri bekliyor.
- **Açık Uçlu Sorular Bölümü:** Bu bölümde yorum yapma becerilerinizi geliştirecek ve eleştirel düşünmeyi teşvik edecek açık uçlu sorulara yer verdik. Bu sorularla özellikle okullarınızdaki “Açık Uçlu Yazılı Sınavlarına” hazır olacaksınız.

Kıymetli öğrencilerimiz; bu defterle birlikte çıktığınız öğrenme yolculuğunda, geleceğe güvenle bakmanızı sağlayacak bilgi ve becerilerle donanacağınıza inanıyor, hepinize başarılar diliyorum.

© @sosyalkampuss

Mustafa PETEK
Sosyal Bilgiler Öğretmeni

İSTİKLAL MARŞI

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül; ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım,
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım.
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım,
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbin atakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın,
Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı,
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır atanı,
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak, toprağı sıksan şüheda.
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar, ki şehadetleri dinin temeli,
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecdile bin secde eder, varsa taşım,
Her cerihamdan, İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruhumücerret gibi yerden naaşım,
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal.
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.

Mehmet Akif ERSOY

İçindekiler

1. ÖĞRENME ALANI

Birlikte Yaşamak.....	3
Öğrenme Alanı Değerlendirme Sınavı	30
Açık Uçlu Sorular	33

2. ÖĞRENME ALANI

Evimiz Dünya	35
Öğrenme Alanı Değerlendirme Sınavı	71
Açık Uçlu Sorular	73

3. ÖĞRENME ALANI

Ortak Mirasımız.....	75
Öğrenme Alanı Değerlendirme Sınavı	119
Açık Uçlu Sorular	121

4. ÖĞRENME ALANI

Yaşayan Demokrasimiz.....	123
Öğrenme Alanı Değerlendirme Sınavı.....	146
Açık Uçlu Sorular	149

5. ÖĞRENME ALANI

Hayatımızdaki Ekonomi	151
Öğrenme Alanı Değerlendirme Sınavı	177
Açık Uçlu Sorular	179

6. ÖĞRENME ALANI

Teknoloji ve Sosyal Bilimler	181
Öğrenme Alanı Değerlendirme Sınavı	196
Açık Uçlu Sorular	199

Cevap Anahtarı.....	203
---------------------	-----

ÖĞRENME ALANI

1

BİRLİKTE YAŞAMAK

ÖĞRENME ÇIKTILARI

- Dâhil olduğu grupların ve bu gruplardaki rollerinin zaman içerisinde değişebileceğine ilişkin çıkarım yapabilme
- Kültürel bağlarımızın toplumsal birliğe etkisini yorumlayabilme
- Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini müzakere edebilme

KAVRAM TABLOSU

Grup	Görüşleri, çıkarları bir olan kimseler bütünü, ekip.
Rol	Bir işte bir kimsenin üstüne düşen görev.
Hak	İnsanların belirli sınırlar ve kurallar çerçevesinde bir işi yapma yetkisi.
Sorumluluk	Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi.
Birlik ve beraberlik	Bir topluluğun veya milletin ortak değerler ve hedefler doğrultusunda bir arada hareket etmesi ve dayanışma içinde olması.
Dayanışma	Toplumun kurum ve kuruluşları ile ortak değerler konusunda birleşmesi ve birlikte hareket etmesi.
Kültür	Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler bütünü.

ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞEN ROLLERİMİZ

Grup Nedir?

→ Görüşleri, amaçları, çıkarları bir olan kişiler bütününe denir. Gruplara ailemiz, sınıfımız ve akrabalarımız örnek olarak verilebilir.

Rol Nedir?

→ Grup içerisinde üstlendiğimiz görevlere rol adı verilir. Ailemizde evlat, sınıfta öğrenci, akraba grubunda ise kuzen gibi rollerimiz vardır.

- Her insan, doğduğu andan itibaren toplumda belirli bir rol üstlenmektedir.
- Roller, içinde bulunduğumuz gruplara göre farklılık gösterebilir. Örneğin; aile içinde çocuk rolünderken parkta arkadaş, okulda öğrenci rolünde olabiliriz.
- Birey, rollerinin bir kısmını doğuştan veya yaşının gereği olarak çaba harcamadan elde edebilir. Örneğin; evlat veya kardeş olmak gibi.
- Rollerin bir kısmı ise zaman içinde gösterilen kişisel çaba ve başarıyla kazanılır. Örneğin, herhangi bir meslek sahibi olmak gibi.
- Rollerimiz zaman içerisinde değişim gösterebilir. Örneğin, okulumuz bittiğinde artık öğrencilik rolümüzün de sona erdiği gibi.

Yılmaz Ailesinin Oğlu Ertuğrul'un Zaman İçinde Kazandığı Roller

1990

Dâhil olduğum ilk grup olan ailemin en küçük üyesiyim. Ablamla oyun oynamayı çok seviyorum. Kardeş, evlat ve torun gibi rollerim var.

1997

Bu yıl okula başladım ve yeni roller edindim. Öğrenci, sınıf başkanı, okul temsilcisi gibi rollerim var artık. Ayrıca müzik kursunda solist rolüm de var.

2013

Üniversitenin mühendislik fakültesinden mezun oldum. Çalışma hayatıma inşaat mühendisi olarak başlayacağım.

2019

Evlendiğimde eş rolüne sahip oldum. Birkaç sene sonra bir kızımız oldu ve artık baba rolüne de sahibim.

NOTLARIM

Tarih

- Geçmişteki olayları anlatır ve yeni nesillerde millî bilincin oluşmasında, millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında önemli bir rol oynar.
- Bir birey için hafıza neyse millet için de tarih aynı öneme sahiptir.
- Milletlerin sağlıklı şekilde varlıklarını sürdürmesi, tarih bilinci-ne sahip olmalarına bağlıdır.

AÇIK UÇLU SORU

Millî Mücadele yıllarında Türk milletinin birlik ve beraberlik içinde hareket etmesi, hangi ortak değerlere sahip olduğunu göstermektedir?

Bağımsızlık, millî dayanışma, vatanseverlik vb.

Sanat

- Bir millete ait sanat eserleri; o milletin kültürünü, dilini, inancını, tarihini ve değerlerini yansıtır.
- Hat, tezhip, minyatür, çini, ebru, kalemişi, halı, kilim, kumaş dokuma geleneksel Türk sanatlarına örnek verilebilir.
- Toplumsal gelenek-görenekleri, inanç ve millî değerleri kimi zaman bir oyunun dokusunda kimi zaman bir halının deseninde hayat bulur.

Gelenek – Görenek

- Gelenek, bir toplumda ya da toplulukta eskiden beri saygıyla korunup kuşaktan kuşağa aktarılan davranışlardır.
- Görenek; bir şeyi eskiden beri görüldüğü biçimde yapma alışkanlığı, âdet şeklinde açıklanmıştır.
- Gelenek ve görenekler, günlük yaşamımızda insanların tutum ve davranışlarını düzenlemede önemli rol oynarlar.

UNUTMAYALIM

İstiklal Yolu, Kurtuluş Savaşı'nda askerlerimize silah ve erzak taşıdığımız çok önemli bir yoldu. Türk kadını bu yolda verdiği mücadele ile cesaret ve fedakârlık gibi özellikler göstermiştir.

ŞURUP BİLGİ

Ebru sanatı, kitle adı verilen özel bir sıvı yoğunlaştırıcı ile yoğunlaştırılmış su üzerinde, boyalar ve özel fırçalar kullanılarak yapılan geleneksel bir Türk süsleme sanatıdır.

UNUTMAYALIM

Nişan ve düğün törenleri, askere uğurlama, hac ve umre ziyaretleri, cenaze taziyeleri, ramazan ayında iftar sofraları geleneklerimize örnek olarak verilebilir.

ETKİNLİK- 3

Millî Mücadele Dönemi'nde Mustafa Kemal Paşa tarafından Tekalif-i Millîye Emirleri yayımlandı. Bu emirle ordumuzun ihtiyaçlarının karşılanması amaçlandı.

Ben askerlerimizin ihtiyacı olan çamaşırlık bez, pamuk, yün, kumaş gibi ürünleri komisyona teslim ettim.

Ben de yüz kilometrelik bir uzaklığa kadar, toplanan yardım malzemelerini ücretsiz taşıyacağım.

Biz de elimizdeki un, arpa, fasulye gibi ürünleri komisyona teslim ettik.

Türk milletinin Millî Mücadele'yi desteklemesi hangi millî değerlerle ilgilidir? İşaretleyiniz.

Vatanseverlik

Misafirperverlik

Özverili olmak

Bağımsızlığa düşkünlük

Dürüstlük

Fedakârlık

ETKİNLİK- 4

Kültürümüzde komşuluk ilişkileri özellikle köy ve kasaba gibi küçük yerleşim bölgelerinde sosyal dayanışma açısından önemli olduğu gibi, ailelerin huzur ve güven içinde yaşamaları açısından da önemlidir. İyi komşuluk ilişkileri mutluluk ve sevincin paylaşılmasında, sıkıntı ve kederin göğüslenmesinde ayrı bir öneme sahiptir. Dolayısıyla komşuluk ilişkileri, toplumsal bağları güçlendiren önemli bir kavramdır.

Komşuluk kavramıyla ilgili kültürümüzde söylenen atasözlerini aşağıdaki boşluğa yazınız.

Ev alma komşu al.

Komşu komşunun külüne muhtaçtır.

5.

GENEL AĞ HABERİ

Doğaya atılan plastik çöpler, yağmur, rüzgâr ve akarsular yoluyla Karadeniz'e ulaşıyor. Bu atıklar, oluşturdukları görüntü kirliliğinin yanı sıra deniz yaşamını da tehdit ediyor. Plastik atıkların bulunduğu ortamlarda yaşayan balıklar yer değiştirmek zorunda kalıyor, bu da Karadeniz'deki balık miktarını olumsuz etkiliyor.

Verilen genel ağ haberinden hareketle,

- I. Plastik atıklar Karadeniz'e çok boyutlu bir etki oluşturmuştur.
- II. Balıkların göç etmesinde plastik çöplerin etkisi bulunmaktadır.
- III. Karadeniz'deki plastik kirliliğinin yalnızca ekonomik alanda zararı olmuştur.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) I ve II	B) I ve III
C) II ve III	D) I, II ve III

6. Günümüzde 200 milyondan fazla insan, çeşitli nedenlerle doğduğu ülkenin dışında yasal ya da yasa dışı yollarla yaşamını sürdürmektedir. Bu durum, zorunlu göçün bir örneğidir. Zorunlu göçü engellemek için göçe yol açan temel sorunların ortadan kaldırılması büyük önem taşımaktadır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi zorunlu göçün önlenmesine katkı sağlamaz?

- A) Göç veren bölgelerde istihdamın azaltılması
- B) İç savaşların ve çatışmaların sona ermesi
- C) Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması
- D) Can ve mal güvenliğinin sağlanması

7.

İnsanlık, her geçen gün doğal çevreyi daha yoğun biçimde kullanarak hem doğal kaynakların tükenmesine yol açmakta hem de ekosisteme zarar vermektedir. Bu süreç; çevre kirliliği, afetler, israf, küresel iklim değişikliği ve göç gibi tüm dünyayı etkileyen toplumsal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yukarıda verilen toplumsal sorunların;

- I. doğal dengenin bozulmasına,
- II. millî gelirin artmasına,
- III. insan yaşamının tehlikeye girmesine

sonuçlarından hangilerini ortaya çıkarması beklenir?

A) I ve II	B) I ve III
C) II ve III	D) I, II ve III

8.

GENEL AĞ HABERİ

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye "asrın felaketi" olarak nitelendirilen büyük depremlerle sarsıldı. Merkez üssü Kahramanmaraş olan bu depremler, toplam 11 ili etkiledi ve ülke genelinde derin bir acıya yol açtı. Deprem sonrasında tüm kamu kuruluşları, mahallî idareler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllüler seferber oldu. Bölgeye su, gıda, ilaç ve giyecek başta olmak üzere tüm yaşam malzemeleri hızla gönderildi.

Yukarıda verilen habere hareketle,

- I. Afetin etkisi geniş bir alanda hissedilmiştir.
- II. Toplumumuz dayanışma ruhunu ortaya koymuştur.
- III. Temel ihtiyaçların karşılanmasına öncelik verilmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) I ve II	B) I ve III
C) II ve III	D) I, II ve III

1.

Benim adım Zeynep. İzmir'in Karşıyaka semtinde dünyaya geldim. İlk yaş günümde annem çok güzel bir pasta yapmış. Ama ben pastayı yerken o kadar heyecanlanmışım ki yüzüm, ellerim ve hatta elbisem pasta içinde kalmış. Babam o anı fotoğraflamış ve biz hâlâ o kareye bakıp kahkahalarla güleriz. İlk tatilimi ise 7 yaşındayken Ayvalık'ta yapmıştık. Orada abim bana yüzmeyi öğretmişti. Şu anda sizler gibi 6. sınıfa gidiyorum.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Zeynep'in toplumdaki rollerinden biri değildir?

A) Öğrenci

B) Evlat

C) Kardeş

D) Abla

2. Mert, çocukluk anılarını şu sözlerle anlatmıştı:

"Geceleri geç yattığım için sabahları uyanmakta oldukça zorlanırdım. Annem her sabah beni kaldırmak için birkaç kez seslenmek zorunda kalıyordu. Bir sabah annemin tüm çabalarına rağmen geç kalktım ve servisi kaçırdım. Bu yüzden okula geç gittim. Durumu öğretmenime anlatmak ve ondan özür dilemek de hâliyle bana düştü."

Buna göre Mert'in aşağıdaki kavramlardan hangisine dikkat etmediği söylenebilir?

A) Sorumluluk

B) Hak

C) Özgürlük

D) Grup

3.

Merhaba, ben Arda. Bu eğitim-öğretim yılının başında sınıf başkanlığı için aday oldum. Arkadaşlarımdan desteğiyle en fazla oyu alarak göreve seçildim. Her sabah sınıf defterini okul idaresinden alıyorum, dersler bittiğinde yine oraya teslim ediyorum. Yoklama alınırken ve ödevlerin kontrolünde öğretmenimize yardımcı oluyorum. Okul idaresi ya da öğretmenlerimizden gelen duyuru ve bilgileri sınıf arkadaşlarıma iletmek de görevlerim arasında.

Buna göre Arda ile ilgili olarak

I. Roller, gün içinde değişmektedir.

II. Katılımcı bir birey özelliğine sahiptir.

III. Okuldaki sorumluluklarını göz ardı etmektedir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız II

B) I ve II

C) II ve III

D) I, II ve III

4. Kültürümüzde önemli bir yere sahip olan atasözleri ve deyimler, değerlerimizi yansıtan anlamlar taşır. Örneğin, "Doğruya Allah yardım eder." veya "Aldatmaya çalışan aldanır." gibi ifadeler, İslam ahlakının doğruluk ve dürüstlük gibi temel ilkelerini anlatır. Ayrıca, "Allah'a emanet ol!", "Allah akıl versin!" ve "Allah bağışlasın." gibi cümleler, toplumsal ilişkilerde sıkça kullanılır.

Verilen metinde aşağıdaki kültür öğelerinden hangisinin topluma etkisinden bahsedilmiştir?

A) Görenek

B) Din

C) Mimari

D) Sanat

ÖĞRENME ALANI

2

EVİMİZ DÜNYA

ÖĞRENME ÇIKTILARI

- Ülkemizin, kıtaların ve okyanusların konum özelliklerini belirleyebilme
- Ülkemizin doğal ve beşerî çevre özellikleri arasındaki ilişkiyi çözümleyebilme
- Ülkemizin Türk dünyasıyla kültürel iş birliklerini yorumlayabilme

KAVRAM TABLOSU

Göreceli konum	Dünya üzerindeki bir yerin kıtalara, okyanuslara, boğazlara, ticaret yollarına ve komşu ülkelere göre konumuna denir.
Mutlak konum	Bir yerin Ekvator'a ve başlangıç meridyenine göre belirlenen konumuna denir.
Doğal çevre	Doğada var olan ve insanlar tarafından yapılmamış her şeyi içerir.
Beşerî çevre	İnsanların yaşayarak, çalışarak veya çeşitli faaliyetlerde bulunarak oluşturduğu çevredir. (Yollar, binalar, tarlalar vb.)
Göç	İnsanların çeşitli nedenlerle yaşadıkları yerden başka bir yere taşınmasıdır.
İklim	Bir bölgede uzun yıllar boyunca görülen hava olaylarının ortalamasıdır.
Nüfus	Sınırları kesin olarak belirlenmiş bir alanda, belli bir zaman diliminde yaşayan insanların toplam sayısına denir.
Kıta	Yeryüzündeki büyük kara parçalarına denir.
Okyanus	Kıtaların arasında yer alan dev su alanlarıdır.
Ekvator	Dünya'yı iki eşit parçaya ayıran hayali çizgidir.

ŞURUP BİLGİ

Bir yerin konumu-
nu anlatırken **ana**
ve **ara yönlerden**
yararlanabiliriz.
Örneğin; “okulun
arka tarafında”,
“marketin kuzey
kısımında” ya
da “parkın doğu
tarafında” gibi
ifadelerle o yerin
çevresine göre ne-
rede olduğunu yani
göreceli konumu-
nu açıklayabiliriz.

Coğrafi Konum

Dünya üzerinde herhangi bir yerin bulunduğu yere **coğrafi konum** denir. Coğrafi konum, **mutlak** ve **göreceli** konum olmak üzere ikiye ayrılır.

UNUTMAYALIM

Günlük hayatımızda farkında olmadan göreceli konumu kullanırız. Adres soran birine adres ile ilgili yön, mesafe ve çevresindeki önemli binaları söyleyerek yardımcı olabiliriz.

SORU-CEVAP

Bulunduğumuz ilin göreceli konumu neye göre belirlenir?

Komşuları

Yer altı kaynakları

Bitki örtüsü

Yeryüzü şekilleri

İklimi

Doğal ve tarihi varlıkları

ETKİNLİK 1

Verilen haritayı inceleyerek Rize ilinin göreceli konumu hakkında bilgi veriniz.

Kuzeyinde Karadeniz yer alır.

Güneyinde Erzurum ili yer alır.

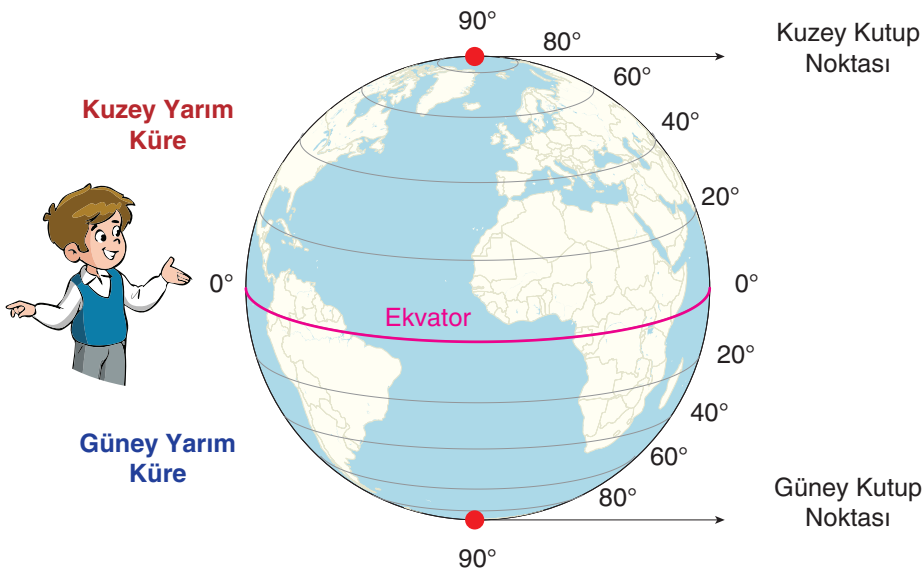
Batısında Trabzon ili yer alır.

Paralel Nedir?

Ekvator'dan başlayıp kuzey ve güney kutup noktalarına doğru Ekvator'a yatay şekilde uzandığı varsayılan hayalî çizgilere **paralel** denir.

Paralellerin Özellikleri

- Paraleller, **doğu-batı** yönünde uzanır.
- Ekvator'un kuzeyinde **90**, güneyinde **90** adet olmak üzere toplam **180** tane paralel vardır.
- Paralel dairelerinin dereceleri **Ekvator'dan kutuplara** gidildikçe büyür.
- Paraleller arasındaki uzaklık aynıdır ve ardışık iki paralel arasındaki uzaklık **111** km'dir.
- En uzun paralel dairesi olan Ekvator, başlangıç paralelidir ve harita üzerinde 0° olarak gösterilir.

UNUTMAYALIM

➔ Paralellerin dereceleri **aşağı doğru** büyüyorsa o yer **güney yarım kürede** yer alır. Yukarı doğru büyüyorsa o yerin kuzey yarım kürede bir yer olduğunu anlayabiliriz.

➔ Ülkemiz Türkiye, Ekvator çizgisinin kuzeyinde yer alır. Bu durum ülkemizin **kuzey yarım kürede** yer aldığını gösterir.

NOTLARIM

Meridyen Nedir?

Bir kutup noktasından başlayarak Ekvator'u dik olarak kesip diğer kutup noktasına doğru uzandığı varsayılan hayalî çizgilere **meridyen** denir.

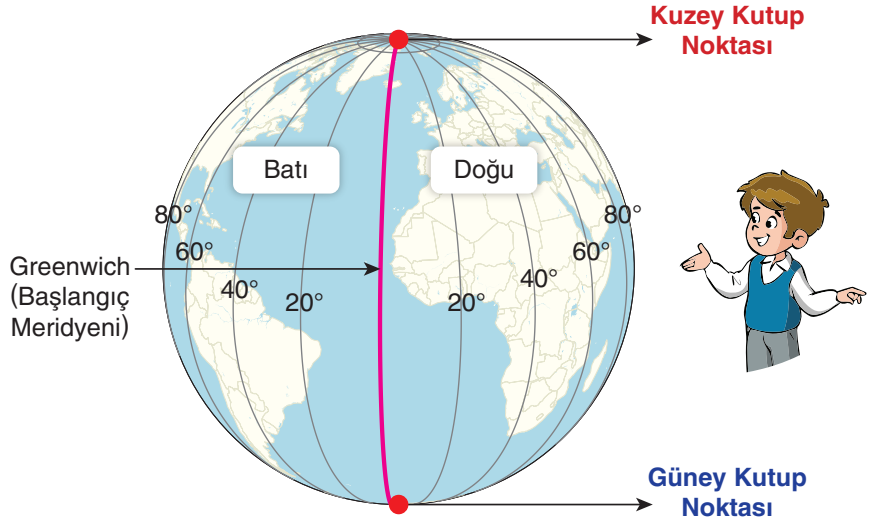
Meridyenlerin Özellikleri

- Bir kutup noktasından başlayıp diğer kutup noktasında birleşen, dikey yönde çizilen yarım çemberlerdir.
- Başlangıç meridyeni Londra'nın **Greenwich** (Griniç) kasabasından geçer ve **0°** ile gösterilir.
- Meridyenler, **kuzey-güney** yönünde uzanır.
- Ardışık iki meridyen arasındaki zaman farkı **4** dakikadır.
- Meridyenler arasındaki uzaklık **Ekvator'dan kutuplara** gidildikçe azalır.

UNUTMAYALIM

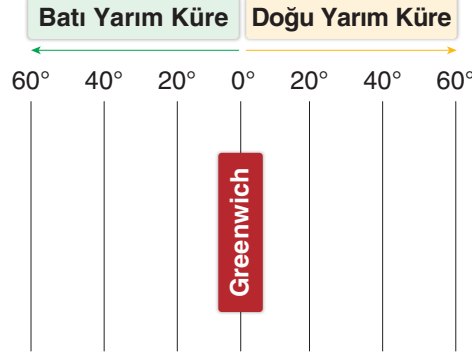
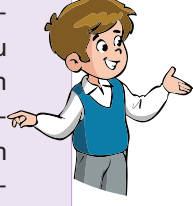
- ✓ Başlangıç meridyeninin doğusuna **doğu** yarım küre, batısına **batı** yarım küre denir.
- ✓ Ülkemiz Greenwich'in doğusunda yer aldığı için **doğu** yarım kürede bulunmaktadır.

NOTLARIM

2

Yerin başlangıç meridyenine göre konumu belirlenir. Meridyen dereceleri doğuya doğru artıyorsa doğu yarım kürede, batıya doğru artıyorsa batı yarım kürede olduğu söylenebilir.

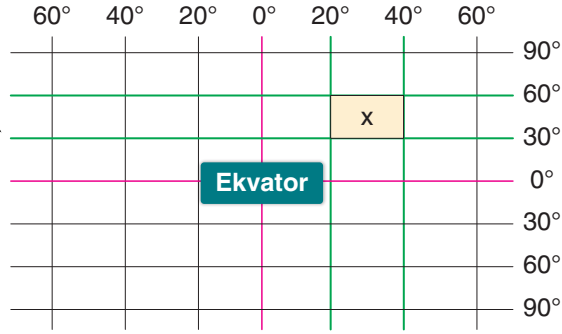
UNUTMAYALIM

Herhangi bir yerin **mutlak konumunu** tarif ederken **paralel** ve **meridyenlerin** oluşturduğu **koordinat sisteminden** faydalanırız.

3

Koordinatları belirlenen yerin uç noktalarından geçen paralel ve meridyen dereceleri tespit edilir.

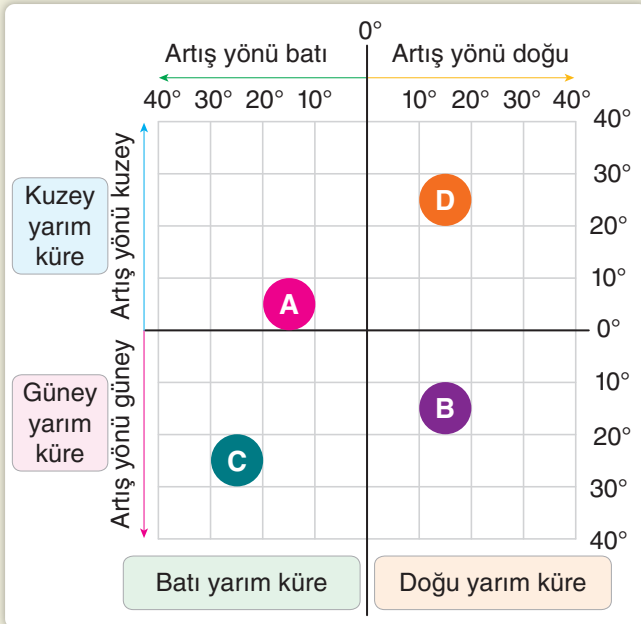
NOTLARIM

ÖRNEK

Aşağıda harflerle gösterilen yerleri coğrafi koordinatlar üzerinde belirtiniz.

A noktası

Kuzey: 0 - 10
Güney:
Doğu:
Batı: 10 - 20

B noktası

Kuzey:
Güney: 10 - 20
Doğu: 10 - 20
Batı:

C noktası

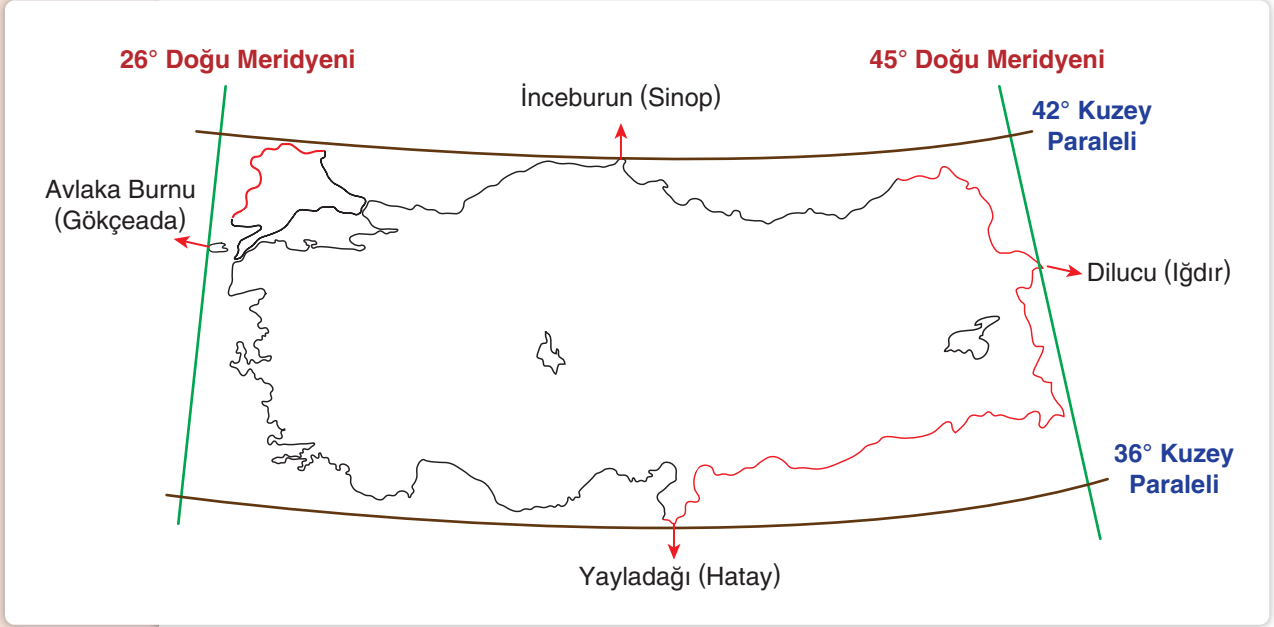
Kuzey:
Güney: 20 - 30
Doğu:
Batı: 20 - 30

D noktası

Kuzey: 20 - 30
Güney:
Doğu: 10 - 20
Batı:

TÜRKİYE'NİN MUTLAK KONUM ÖZELLİKLERİ

Bir yerin paralel ve meridyen koordinatları dikkate alınarak belirlenen konumu, onun **mutlak konumunu** oluşturur. Bu tür konum aynı zamanda **matematik konum** olarak da adlandırılır.

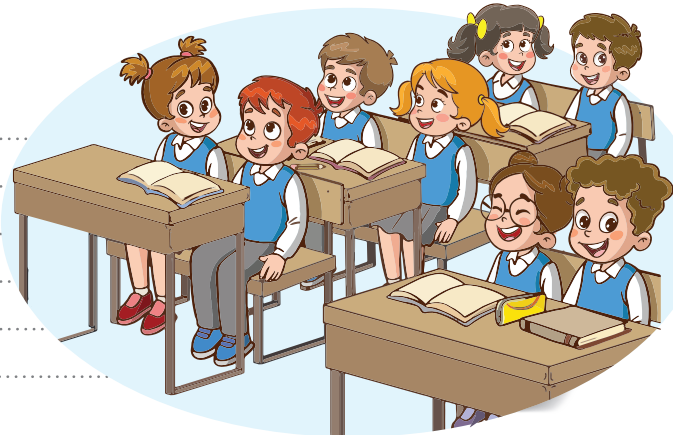

ŞURUP BİLGİ

Türkiye, **orta kuşakta** yer alır. Orta kuşakta yer alan ülkelerde bir yıl içinde **dört mevsim** yaşanmaktadır. Bu yüzden ülkemizde de bir yılda dört farklı mevsim yaşanmaktadır.

- Ülkemiz, **26°– 45°** doğu meridyenleri ile **36°– 42°** kuzey paralelleri arasında yer almaktadır.
- Ülkemiz üzerinden **6 paralel dairesi** geçer. Bu yüzden ülkemizin en güney ve en kuzey noktası arasındaki mesafe 666 km'dir.
"6 (paralel farkı) x 111 km (ardışık iki paralel arası mesafe) = 666 km"
- Ülkemiz üzerinden 19 meridyen dairesi geçer. Ülkemizin en doğusu ile en batısı arasındaki zaman farkı 76 dakikadır.
"19 (meridyen farkı) x 4 dakika (ardışık iki meridyen arası zaman farkı) = 76 dakika"
- Ülkemizde kuzeyden esen rüzgârlar sıcaklığı düşürürken güneyden esen rüzgârlar sıcaklığı yükseltir.
- Ülkemiz orta kuşakta yer alır ve ülkemizde dört mevsim belirgin olarak yaşanır.
- Ülkemizin güneyi, kuzeyine göre daha sıcaktır.

NOTLARIM

DOĞAL VE BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Hava Olayları

Sıcaklık, nem ve basınç değişimi sonucunda atmosferde oluşan rüzgâr, yağmur, sis ve kar gibi olaylara **hava olayları** denir.

Hava Durumu	İklim
Belirli yerde ve kısa bir süre içinde etkili olan hava olaylarına " hava durumu " adı verilir.	Belirli bir bölgede sıcaklık değerleri, rüzgâr, yağış gibi hava olaylarının uzun yıllardaki ortalamasına " iklim " adı verilir.

İstanbul'da
bu hafta
hava
nasıl olacak?

Pzt	Salı	Çrş.	Prş.	Cuma	Cmt.
33°	35°	31°	29°	25°	23°
29°	29°	28°	27°	23°	21°

Türkiye'nin İklimini Etkileyen Unsurlar:

Orta kuşakta yer alması

Üç tarafının denizlerle çevrili olması

Dağların kıyıya uzanışı (Paralel-Dik)

Yükselti

Yer şekillerinin çeşitliliği

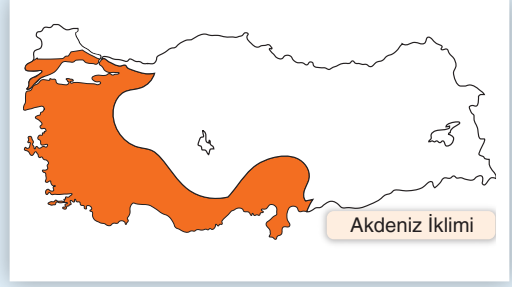
Rüzgârlar

Türkiye'nin İklim Tipleri

Akdeniz İklimi

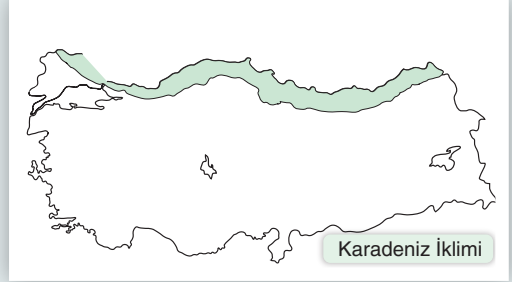
- ✓ Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır.
- ✓ Akdeniz, Ege ve Marmara kıyılarında görülür.
- ✓ En fazla yağışı kış mevsiminde almaktadır.
- ✓ Doğal bitki örtüsü kısa boylu çalılar olan makilerdir.
- ✓ Defne, zakkum, mersin, zeytin, keçiboynuzu, kekik, adaçayı maki bitki topluluklarından bazılarıdır.

Güneşli gün sayısı fazla olduğundan güneşten yararlanma imkânı fazladır. Bu nedenle kış ayları **seracılık** faaliyetleri yapmak için elverişlidir, yaz ayları ise **deniz turizmi** için uygundur. **Pamuk, turunçgiller, incir, zeytin** gibi ürünler bu iklimin görüldüğü yerlerde yetişen tarım ürünlerindendir.

Karadeniz İklimi

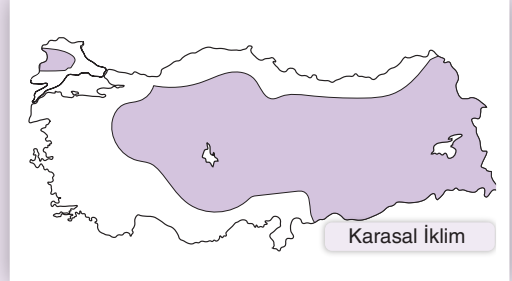
- ✓ Karadeniz'in kıyı kesminde ve Marmara'nın Karadeniz'e bakan kısmında görülür.
- ✓ Yazlar serin, kışlar ılık ve her mevsim yağışlı geçer.
- ✓ En fazla yağışı sonbahar mevsiminde almaktadır.
- ✓ Doğal bitki örtüsü geniş yapraklı ormanlardır.
- ✓ Yıllık ve günlük sıcaklık farkları azdır.

Karadeniz ikliminin görüldüğü yerlerde **ormancılık** ve **orman ürünleri** sanayisi gelişmiştir. Bu iklim tipinin görüldüğü yerlerde ormanlar fazla olduğundan kırsal kesimlerde ev yapımında **ahşap malzeme** kullanımı yaygındır.

Karasal İklim

- ✓ Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlıdır.
- ✓ Anadolu'nun ortası ile Anadolu'nun doğusu, güneyi ve Trakya'nın iç kısmında hüküm sürmektedir.
- ✓ Doğal bitki örtüsü bozkırdır.
- ✓ Etki alanı en geniş olan iklimdir.
- ✓ En fazla yağışı ilkbaharda alır.

Yağışın az olması tarımda sulamaya duyulan ihtiyacı artırmıştır. Yazlar kurak geçtiğinden **buğday, arpa, mercimek** ve **nohut** tarımı yaygındır. Bozkır alanların geniş olması **küçükbaş hayvancılığın** gelişmesini sağlamıştır.

NOTLARIM

ÖĞRENME ALANI

3

ORTAK MİRASIMIZ

KAVRAM TABLOSU

Balbal	İlk Türk devletlerinde ölen kişinin kurganı (mezarı) başına hayat-tayken yendiği düşmanlarını temsilen dikilen heykellerdir.
Kut inancı	Devleti yönetme yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine olan inanç.
Destan	Bir milletin tarihinin önemli olaylarını, kahramanlıklarını, inanç-larını ve değerlerini olağanüstü olaylarla süsleyerek anlatan manzum (şiirsel) eserlerdir.
Gök Tengri	Evreni yaratan, yöneten ve her şeye gücü yeten gök tanrısı.
Haçlı saldırıları	Orta Çağ'da Hristiyanların Kutsal Toprakları Müslümanların elinden almak amacıyla düzenledikleri bir dizi dinî ve askerî seferlerdir.
Hicret	Hz. Muhammed (sav) ve ilk Müslümanların Mekke'deki baskılardan ötürü 622 yılında Medine'ye göç etmeleridir.
Konargöçer	Belirli bir yerleşim yerine sürekli olarak bağlı kalmayıp mevsimle-re ve geçim kaynaklarına göre yer değiştiren topluluklardır.
Töre	Eski Türk toplumlarında geçerli olan yazılı olmayan hukuk kural-ları, gelenek ve göreneklerdir.
Bozkır kültürü	Türkistan'daki iklim ve bitki örtüsüne bağlı olarak hayvancılığın ve konargöçer yaşamın benimsenmesi sonucu ortaya çıkan yaşam tarzı.
Kurgan	Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerinde hayatını kaybeden kişinin değerli eşyalarıyla birlikte gömüldüğü mezar.

ÖĞRENME ÇIKTILARI

- Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerinin medeniyetimize katkılarını sorgulayabilme
- VII-XIII. yüzyıllar arasında İslam medeniyetinin eğitim, bilim, hukuk, kültür, sanat ve mimari alanlarında insanlığın ortak mirasına katkılarını dair akıl yürütebilme
- İslamiyet'in kabulüyle Türklerin sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimi dönemin bakış açısıyla değerlendirebilme
- XI-XIII. yüzyıllar arasında meydana gelen siyasi faaliyetler ve askerî mücadelelerin Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasına etkisini özetleyebilme

TÜRKİSTAN'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİNİN MEDENİYETİMİZE KATKILARI

Türkistan Neresidir?

Tarihte bilinen ilk Türk devletlerinin kurulduğu bölge “**Türklerin yurdu**” anlamına gelen “**Türkistan**” olarak adlandırılır.

Türkistan'ın Coğrafi Özellikleri

- **Yer şekilleri:** Türkistan'ın denizden yüksekliği çoğu yerde 1.000 metrenin üzerindedir. Etrafı dağlarla çevrilidir.
- **İklimi:** Sert karasal iklimin yaşandığı bir coğrafyadır.
- **Bitki örtüsü:** Karasal iklimin etkisinden dolayı bozkır bitki örtüsü görülür.
- **Su kaynakları:** Ceyhun (Amu Derya) ve Seyhun (Siri Derya) gibi büyük nehlere sahiptir.

Aşağıda Türkistan'ı gösteren bir haritaya yer verilmiştir:

İNCELEYELİM

Haritayı incelediğimizde Türkistan'ın konumunu şöyle ifade edebiliriz:

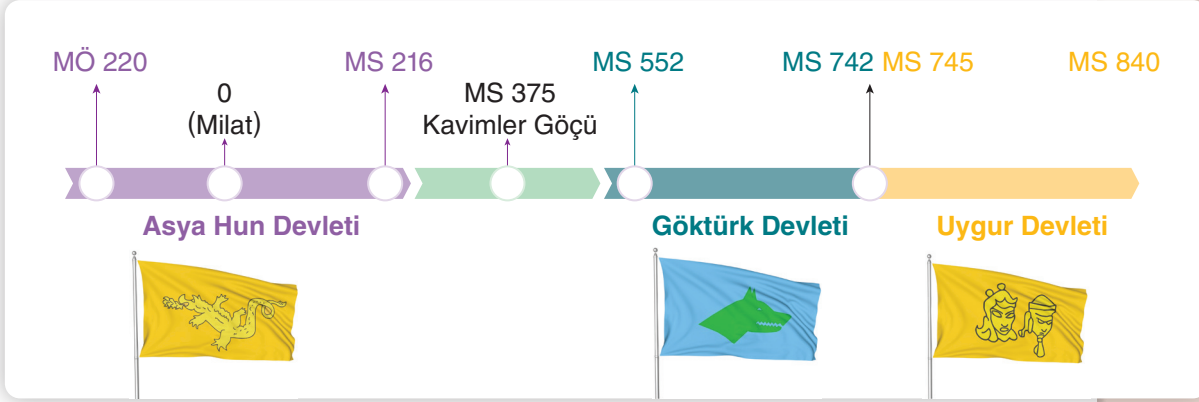
Doğusunda: Kingan Dağları

Batısında: Hazar Denizi

Kuzeyinde: Altay Dağları

Güneyinde: Himalaya Dağları

- ✓ Köklü töresi, güçlü aile yapısı ve askerî gücü ile konargöçer yaşam süren Türkler **Türkistan**'da birçok devlet kurmuştur. **Asya Hun Devleti**, **Göktürkler** ve **Uygurlar**, Türkistan'da kurulan ilk Türk devletlerindendir.

TÜRKİSTAN'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİ

Asya Hun Devleti (MÖ 220-MS 216)

- ✓ Tarihte bilinen **ilk** Türk devletidir.
- ✓ Devletin merkezi Çin'in kuzeyinde bulunan **Ötüken**'dir.
- ✓ Bilinen ilk hükümdarı **Teoman**'dır.
- ✓ Devlet en parlak dönemini **Mete Han** Dönemi'nde yaşamıştır.
- ✓ Mete Han zamanında ordu **onluk sisteme** göre düzenlenmiştir.
- ✓ Çinliler, Hun akınlarını durdurmak amacıyla **Çin Seddi**'ni inşa etmişlerdir.

Mete Han Dönemi'nde Çinlilerle mücadele edilerek İpek Yolu'nun kontrolü ele geçirildi ve Çin vergiye bağlandı. Mete Han böylece ekonomik olarak Hunların güçlenmesini sağladı.

UNUTMAYALIM

- ✓ Mete Han, Türkistan'da dağınık hâlde yaşayan Türkleri tek bir çatı altında toplayarak Türk siyasi birliğini sağladı. Çinlileri yenilgiye uğratmasına rağmen bu topraklara Türkleri yerleştirmede. Bu durumun nedeni, kalabalık Çin nüfusu içinde Türklerin kendi millî benliklerini (dilleri, kültürleri vb.) kaybetmelerini önlemektir.
- ✓ Mete Han'ın ölümünden sonra Asya Hun Devleti giderek zayıfladı ve bir süre sonra yıkıldı.

ETKİNLİK- 1

Aşağıdaki açıklamalarda tanımı verilen kavramları işaretleyiniz.

1	Türklerin tarih sahnesine çıktığı yerdir.	☐ Balkanlar	☒ Türkistan
2	Türkistan'ın genel iklim özelliğidir.	☒ Karasal	☐ Akdeniz
3	Türklerin genel ekonomik faaliyetleridir.	☐ Sanayi	☒ Hayvancılık
4	Hun Türklerinin genel yaşam tarzıdır.	☒ Konar-Göçer	☐ Yerleşik
5	Göktürklerle ait bir destandır.	☐ Göç	☒ Bozkurt
6	Orhun yazıtlarının bulunduğu ülkedir.	☒ Moğolistan	☐ Çin
7	II. Kök Türk Devleti'nin kurucusudur.	☐ Teoman	☒ Kutluk Kağan
8	Türklerde hükümdarlık ünvanlarındandır.	☒ Kağan	☐ Tekfur
9	Onluk sistemi oluşturan hükümdardır.	☐ Teoman	☒ Meta Han

ETKİNLİK- 2

Aşağıda verilen açıklamaları doğru veya yanlış şeklinde değerlendiriniz.

	AÇIKLAMALAR	✓	✗
1	Mete Han, günümüzde birçok devlet tarafından örnek alınan onluk ordu sistemini kurmuştur.	☒	☐
2	Uygurlara ait Göç ve Türeyiş destanları, onların edebiyat alanındaki gelişmişliklerinin birer kanıtı niteliğindedir.	☒	☐
3	Türklerin tarih sahnesine çıktığı ilk yere "Anadolu" adı verilmektedir.	☐	☒
4	Orhun Yazıtları; Türk dili, tarihi, edebiyatı, sanatı ve töresi hakkında çok önemli bilgiler vermektedir.	☒	☐
5	Uygurların kasaba ve şehirler kurmaları konar-göçer yaşadıklarını gösterir.	☐	☒

SORU-CEVAP

Halife ne demektir? Dört Halife Dönemi'nde kimler göreve gelmiştir?

- Halife, Hz. Muhammed'in (sav) vekili olarak Müslümanların imamlığını ve din koruyuculuğunu yapmakla görevli kimsedir. **H. Ebu Bekir** ile başlayan daha sonra **H. Ömer**, **H. Osman** ve **H. Ali**'nin vefatı ile sona eren döneme **Dört Halife Dönemi** denir.

Hz. Ebubekir

- Hz. Muhammed'in (sav) en yakın arkadaşı ve ilk halifedir.
- Kur'an-ı Kerim ilk kez bu dönemde kitap hâline getirildi.
- İslamiyet ilk kez Arap Yarımadası dışında yayılmaya başladı.

Hz. Ömer

- Suriye, Filistin, Irak ve Mısır; İslam devleti topraklarına bu dönemde katıldı.
- İllere vali, katib, divan katibi, kadı ve maliyeden sorumlu memurlar tayin edildi.
- Hicri takvim kabul edildi ve divan teşkilatı kuruldu.

Hz. Osman

- Bu dönemde ilk defa İslam donanması oluşturuldu.
- Kur'an-ı Kerim çoğaltılarak çeşitli merkezlere gönderildi.
- Kıbrıs fethedildi.

Hz. Ali

- İslam Devleti'nin merkezi Medine'den Kufe'ye taşındı.
- İslam dünyasındaki iç karışıklıklar ilk defa çatışmaya döndü.
- Ülkedeki iç karışıklıklar nedeniyle fetih hareketleri durdu.

UNUTMAYALIM

Hz. Muhammed'in (sav) vefatından sonra ortaya çıkan sorunlara çözüm bulmak için Müslümanlar hadisleri derlemeye başladı. Bu durum, **kıraat, tefsir, hadis, fıkıh ve kelâm** gibi farklı dinî bilim dallarının doğmasına yol açtı.

ŞURUP BİLGİ

Hz. Ömer döneminde, **Küfe, Basra** ve **Kahire** gibi yeni şehirler kurulmuş ve bu şehirlere **valiler, katipler, kadılar** gibi çeşitli yöneticiler atanmıştır. Ayrıca, devletin kurumsallaşması amacıyla **Hicri takvim** kabul edilmiş, **divan teşkilatı** ve **beytülmal teşkilatı** kurulmuştur.

- Dört Halife Dönemi'nde kurulan İslam şehirlerinin çekirdeğini teşkil eden en önemli fizikî unsurlar "**camî**" ve "**dâru'l-imâre**" (idari merkez) dir.
- Özellikle cami, şehir merkezini belirleyen en önemli unsur olmuştur.
- Divan, beytülmal (devlet hazinesi), emirlik hamamı, hapishane ve mezarlık gibi unsurlar da şehir bünyesinde yer almıştır.
- Hz. Ali'den sonra Dört Halife Dönemi sona ermiştir.

Büyük Selçuklular (1040-1157)

- Devlet, ismini **Tuğrul Bey**'in dedesi **Selçuk Bey**'den almıştır.
- Tuğrul Bey, **Dandanakan Savaşı**'nı kazanarak devleti kurmuştur.
- Devletin kuruluşunda Tuğrul Bey'in kardeşi **Çağrı Bey** de önemli rol oynamıştır.
- Tuğrul Bey Dönemi'nde bugünkü **İran** ve **Suriye**'nin büyük bir kısmı Selçukluların hâkimiyetine girmiştir.
- Tuğrul Bey, sınırlarına gelen Türklere yurt bulmak için **Anadolu**'ya seferler başlatmıştır.
- Bu süreçte Doğu Roma (Bizans) ile askerî mücadeleler başlamıştır.

- Tuğrul Bey, kardeşi Çağrı Bey'i yeni bir yurt bulması için sefere gönderir. Çağrı Bey, yapmış olduğu keşif akınları sırasında edindiği gözlemleri Tuğrul Bey'e bildirir.
- Çağrı Bey'in Anadolu'daki keşif akınları Tuğrul Bey'e önemli bilgiler sağladı. Bu bilgiler ışığında, Dandanakan Savaşı sonrası yeni bir yurt arayışında olan Selçuklular, Anadolu'ya yönelme kararı alarak bölgeye yönelik akınlarını yoğunlaştırdılar.

Türklerin Anadolu'yu yurt edinmek istemesinin sebepleri şunlardır:

Anadolu, iklim açısından uygundur.

Kara ve deniz ticaret yolları üzerindedir.

Toprakları tarım ve hayvancılık için uygundur.

Su kaynakları bakımından zengindir.

ETKİNLİK- 2

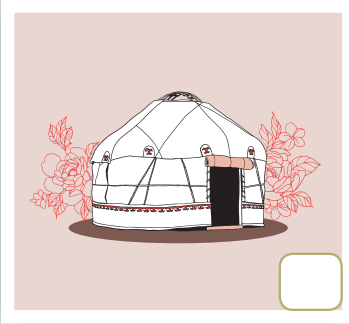
Aşağıda verilen ifadeleri doğru veya yanlış şeklinde değerlendiriniz.

AÇIKLAMALAR		✓	✗
1	Karahanlılar resmî dili Arapça olarak benimsemiştir.		✗
2	Divanü Lügati't-Türk, Türkçenin bilinen ilk sözlüğüdür.	✓	
3	Türklerde İslamiyet'e geçişle birlikte destan, efsane ve hikâye gibi sözlü edebiyat unsurları sona ermiştir.		✗
4	İslamiyet'in kabulü ile kurgan mezarlar yerini türbe mimarisine bırakmıştır.	✓	
5	Türklerin İslamiyet öncesi inanışlarında temizlik ve ahlak anlayışı ile kurban kesme geleneği İslamiyet ile benzerlik göstermektedir.	✓	

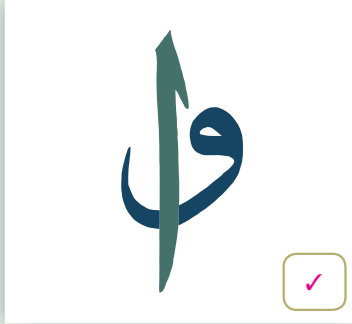
ETKİNLİK- 3

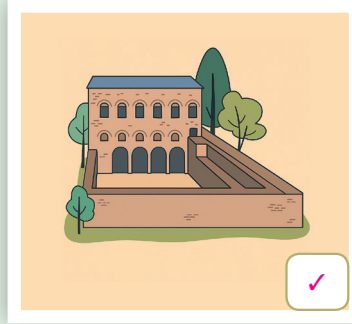
Aşağıda Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinin ardından ortaya çıkan değişimleri gösteren görselleri "✓" sembolü ile işaretleyiniz.

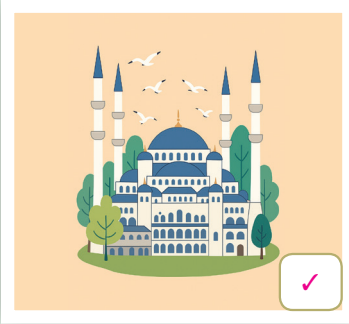
Konargöçer çadırı

Hat sanatı

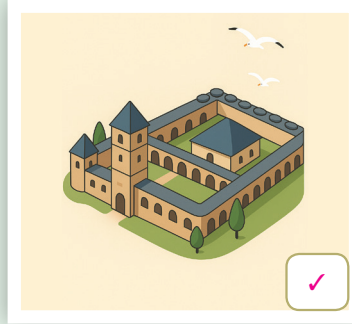
Medreseler

Cami

Balbal heykelleri

Kervansaray

UNUTMAYALIM

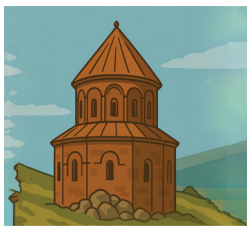
Sultan Alparslan'ın emriyle Ahlat fet-
hedilmiştir. Ahlat,
Selçuklular tara-
fından Anadolu'ya
yapılan akınların
planlandığı ve
dönüşlerinde de
toplandıkları bir
askerî üs olarak
kullanılmıştır.

Selçuklu Mezar Taşları

ŞURUP BİLGİ

Ahlat'ta bulunan
Selçuklu mezar
taşları ile Orhun
Abideleri'nin ben-
zerliği Türkistan
Türk kültürünün
Ahlat'tan Anado-
lu'ya yayıldığını
göstermektedir.

Ani Harabeleri

XI-XIII. YÜZYILLAR ARASINDA MEYDANA GELEN ASKERİ MÜCADELELERİN ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ VE İSLAMLAŞMASINA KATKILARI

- Selçuklular döneminde Türklerin Anadolu'ya ilk akınları, Çağrı Bey ko-
mutasındaki askerle keşif amaçlı yapılmıştır.
- 1048'de Selçuklular ile Doğu Roma arasında gerçekleşen
Pasinler Savaşı'nı Selçuklular kazanmıştır.
- Pasinler, Doğu Roma İmparatorluğu ile Türkler arasında
yapılan ilk savaştır.
- Pasinler Zaferi'nden sonra Türkmenler, Selçuklu haneda-
nı etrafında toplanarak fethedilen bölgelere yerleştiler.
- Anadolu'ya ailelerini, çadırlarını, göçebe yaşam tarzlarına
ait kültürlerini, silahlarını ve kıyafetlerini de getirdiler.
- Türkistan'dan sonra, XI-XIII. yüzyıllarda Azerbaycan,
Anadolu, Irak ve Suriye, Türklerin ikinci anavatanı oldu.

Sultan
Alparslan

Türk akınlarının giderek artması karşısında Doğu Roma imparatorlarının aldığı tedbirler:

- Sınır bölgelerdeki kaleleri, surları ve askerî birliklerin olduğu yerleri güçlendirmiştir.
- Türk akınlarına karşı Slavlar, Peçenekler, Uzlar ve diğer paralı asker gruplarından des-
tek istemiştir.

Tuğrul Bey'in vefatı ile yerine Çağrı Bey'in oğlu **Alparslan** geçmiştir.

Doğu Roma İmparatorluğu'nun şehirlerinden biri olan ve "**Anadolu'nun Doğu Kili-
di**" olarak adlandırılan Ani fethedildi.

Ani'de Sultan Alparslan bir cami inşa ettirerek bölgedeki İslamlaşmanın temelini at-
mıştır.

Ani'de Anadolu Türk mimarisinin de başlangıcını oluşturan camiler, hamamlar,
mescitler inşa edildi.

ŞURUP BİLGİ

- Hristiyanlar için kutsal sayılan Ani Kalesi'nin fethi, İslam dünyasında büyük bir sevinçle
karşılanmıştır.
- Abbasi halifesi bu başarısından dolayı Alparslan'a "fethin babası" anlamına gelen "Ebü'l-
Feth" ünvanını vermiştir.
- Selçuklu kuvvetlerinin her geçen gün Anadolu'ya hâkim olması Doğu Roma İmparatoru
Romen Diyojen'i rahatsız etmiştir.

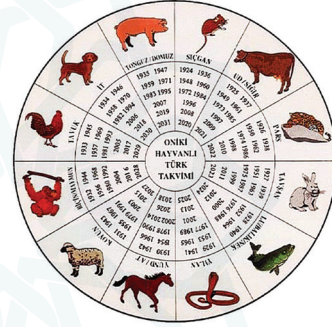
1. Aşağıdaki görselde Asya Hunları, Göktürkler ve Uygurlar tarafından kullanılan 12 Hayvanlı Türk takvimi hakkında bazı bilgilere yer verilmiştir.

İlk Takvim:

On iki hayvanlı Türk takvimi

- Bir yıl 365 gün 5 saat
- Günün başlangıcı gece yarısı
- Yılbaşı Günü 21 Mart

sıçgan (sıçan), **ud** (öküz), **bars** (pars), **tavişgan** (tavşan),
nag (timsah), **yılan yund** (yılıkı-at), **koy** (koyun), **biçin** (maymun),
takagu (tavuk), **it** (köpek), **tonuz/lagzin** (domuz)

Verilenlerden yola çıkılarak Türklerle ilgili,

- Zamanı sistemli hale getirmeyi amaçlamışlardır.
- Gelişmiş bir takvim sistemine sahip olmuşlardır.
- Astronomi biliminde ilerleme kaydetmişlerdir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III **D) I, II ve III**

- 2.

“Ben hâli vakti yerinde bir millete kağan olmadım. Türk milletinin, Türk devletinin adı sanı yok olmasın diye gece uyumadım, gündüz oturmam, ölesiye çalıştım. Az milleti çok, aç milleti tok kıldım. Yoksul milleti zengin, tutsak milleti efendi kıldım.”

Bilge Kağan'ın sözlerinden yola çıkılarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Hükümdarların halka karşı sorumlulukları vardır.
B) Sosyal devlet anlayışının ön plana çıktığı görülmüştür.
C) Başka devletlerin hâkimiyeti altında yaşamak tercih edilmiştir.
D) Ülkenin zor zamanlardan geçtiği dile getirilmiştir.

3. Mete Han döneminde Asya Hun Devleti en parlak zamanını yaşadı. Ülkeye ikili teşkilat getirildi; doğu-yu hükümdar, batıyı yabgu (hükümdar yardımcısı) yönetti. Mete Han, İpek Yolu'nu kontrol ederek Çin'i vergiye bağladı ve devleti güçlendirdi. Onlu sistemle kurulan disiplinli ordu sayesinde çevresindeki devletlere üstünlük sağlandı.

Verilen parçada Asya Hun Devleti ile ilgili aşağıdaki alanların hangisi hakkında bilgi verildiği söylenemez?

- A) Siyasi **B) Hukuk** C) Ekonomik D) Askerî

4.

Muaviye tarafından merkez Şam olmak üzere Emevi Devleti kuruldu. Emevilerle birlikte Halifelik babadan oğula geçer hale geldi. Bu dönemde Emevi Devleti, Atlas Okyanusu'ndan Türkistan'a kadar oldukça geniş bir coğrafyayı fethetmiştir. Emeviler, kendilerini üstün görüp aşırı Arap milliyetçisi bir politika izliyorlardı. Onların bu anlayışları Türklerin Müslüman olmasını geciktirmiştir.

Bu bilgilere göre Emevilerle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Ülke sınırlarını genişletecek faaliyetlerde bulunmuşlardır.
- B) Yönetim anlayışları zamanla saltanata dönüşmüştür.
- C) Ordu-millet anlayışı ile hareket etmişlerdir.
- D) İslam'ın evrensel eşitlik ilkesiyle bağdaşmayan politika izlemişlerdir.

5.

Artuklular (1102-1409)

Diyarbakır, Mardin ve çevresinde kurulmuştur. Haçlılarla mücadele etmişlerdir. Dünyanın en büyük taş kemerli köprüsü olan Malabadi Köprüsü'nü ve Mardin Hatuniye Medresesi'ni inşa etmişlerdir.

Danışmentliler (1080-1178)

Sivas, Tokat, Kayseri ve çevresinde kurulmuştur. Haçlı, Doğu Roma ve Ermenilerle savaşmışlardır. Anadolu'daki ilk medrese olan Tokat Niksar'da bulunan Yağıbasan Medresesi'ni yapmışlardır.

Verilen bilgiler değerlendirildiğinde ilk Türk beyliklerinin ortak özellikleri hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Farklı milletlere inanç özgürlüğü tanımışlardır.
- B) Eğitim ve kültüre önem vermişlerdir.
- C) Anadolu'da imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır.
- D) Bulundukları bölgeleri dış tehditlere karşı korumuşlardır.

6.

Cahiliye Dönemi Arap toplumunda güçlü olanın sözü geçer, zayıflar hor görülürdü. Kabileler birbirini üstün görür, sürekli kan davaları yüzünden çatışırldı. Kız çocuklarına değer verilmez, köleler mal gibi alınıp satılırdı. Halk, kendi yaptıkları putlara tapardı.

Bu bilgilere bakılarak İslam öncesi Arap toplumu hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Çok tanrılı bir inanç sistemine sahip oldukları görülmektedir.
- B) Sosyal eşitsizliğin hâkim olduğu bir düzen bulunmaktadır.
- C) İnsan hak ve özgürlükleri güvence altına alınmıştır.
- D) Cinsiyet ayrımcılığı yapılmaktadır.

ÖĞRENME ALANI

4

YASAYAN DEMOKRASİMİZ

ÖĞRENME ÇIKTILARI

- Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları çözümleyebilme
- Toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel hak ve sorumlulukların önemini yorumlayabilme
- Vatandaşlık haklarının kullanımında dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin etkilerini sorgulayabilme

KAVRAM TABLOSU

Dijital Vatandaşlık	Bireylerin internet ve diğer dijital teknolojileri kullanırken sergiledikleri sorumlu, etik ve güvenli davranışların bütünüdür.
Hukuk	Toplumda düzeni sağlamak ve bireyler arasındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla oluşturulmuş yazılı ve yazısız kurallar bütünüdür.
Kamuoyu	Belirli bir konu, olay ya da durum hakkında halkın veya toplumun genelinin sahip olduğu ortak düşünceler, inançlar, tutumlar ve değerler bütünüdür.
Medya	Bilgi ve haberleri kitlelere ulaştıran yazılı (gazete, dergi), görsel (televizyon, sinema) ve işitsel (radyo) yayın organlarının tümü.
Millî Egemenlik	Devletin yönetme gücünün doğrudan millete ait olması, bu gücün millet adına seçilmiş temsilciler (parlamento) aracılığıyla kullanılması ilkesi.
Sivil Toplum Kuruluşu	Gönüllülük esasına dayalı olarak belirli bir amaç (sosyal, kültürel, çevresel, insani vb.) doğrultusunda faaliyet gösteren, bağımsız ve örgütlü yapılardır.
Siyasi Parti	Benzer görüşlere sahip kişilerin devlet yönetiminde söz sahibi olmak amacıyla bir araya gelerek oluşturdukları örgütlü yapılardır.
Etkin Vatandaş	Vatandaşlık konumlarının gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlere sahip olan, çevresindeki olaylara müdahale edebilen ve bundan sonuç alabilen kişilere verilen addır.
Yerel	Belli bir yöre ile ilgili, mahallî, lokal.
Propaganda	Hedef kitleyi etkilemek ve ikna etmek için planlı ve sistemli bir şekilde yapılan iletişim faaliyetleri.

TEMEL HAK VE SORUMLULUKLARIN TOPLUMSAL DÜZENİN SÜRDÜRÜLMESİNDEKİ ÖNEMİ

Hak Nedir?

- Anayasa ve kanunlar tarafından bize tanınmış yetkilere **hak** denir.
- Doğuştan, sadece **insan olduğumuz** için sahip olduğumuz haklar vardır.
- Temel haklar; **dil, din, ırk, cinsiyet ayrımı** gözetilmeksizin tüm vatandaşlar için geçerlidir. (**Eşitlik ilkesi**)

Anayasamızın "Temel Haklar ve Ödevler" kısmında yer alan bazı bölümleri şunlardır:

Yaşama Hakkı

En temel hak olan "Yaşama hakkı", bireyin bedensel ve ruhsal varlığını devam ettirebilme hakkıdır. Bu hak olmadan diğer hakları kullanmak mümkün değildir.

Eğitim Hakkı

Herkes kişisel özelliklerine, isteğine ve başarılarına göre çeşitli okullarda okuyabilir. Eğitim hakkı engellenemez.

Sağlık Hakkı

Herkes, kendisinin ve ailesinin sağlıklı yaşayabilmesi için gerekli kurumlara ulaşabilme; gerektiğinde buralardan hizmet alabilme hakkına sahiptir.

Özel Yaşamın Gizliliği

Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Çevre Hakkı

Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.

Düşünce ve İfade Özgürlüğü

Düşünceleri serbestçe açıklama, yayma ve başkalarına aktarma özgürlüğüdür. Bu özgürlük, düşüncelerin çeşitli yollarla (söz, yazı, resim, medya vb.) ifade edilmesini kapsar.

Askerlik Görevi

Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

Vergi Ödevi

Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergide adalet ilkesi esas alınır.

UNUTMAYALIM

Temel haklar; **evrensel, vazgeçilmez, dokunulmaz** ve **başkasına devredilemez** özelliğe sahiptir.

NOTLARIM

1. Demokrasi, halk yönetimi veya halkın devlet yönetiminde söz sahibi olması olarak ifade edilebilir. Demokrasinin birtakım temel ilkeleri bulunmaktadır.

Aşağıda verilen açıklamaların demokrasinin hangi ilkesi ile bağlantılı olduğunu yazınız.

	Açıklamalar	Hangi İlke?
a.	Demokrasi yönetimlerinde bireyler herhangi bir kısıtlamaya veya zorlamaya bağlı olmaksızın düşüncelerini açıklayabilirler ve kanunlara uymak şartıyla istedikleri davranışları sergileyebilirler.	Özgürlük
b.	Demokrasi ile yönetilen ülkelerde insanlar dini, inancı, maddi gücü, cinsiyeti ve ırkı ne olursa olsun yasalar önünde aynı haklara sahiptir. Yasalar herkese denk olacak şekilde uygulanır.	Eşitlik

2.

Merhaba benim adım Elif. Ailem benimle ilgili konularda düşüncemi soruyor, ben de düşüncelerimi onlara söylüyorum. Okulda da sosyal kulüp çalışmalarında özgürce düşüncemi belirtiyor, alınan kararlara katkıda bulunuyorum. Okul öğrenci temsilcisi seçimlerinde aday olarak hem seçme hem de seçilme hakkımı kullandım ve arkadaşlarımla oylarıyla temsilci seçildim.

Buna göre Elif evde ve okulda hangi haklara sahip olmuştur? Yazınız.

- Katılım hakkı
- İfade özgürlüğü
- Seçme ve seçilme hakkı

3. Karşılaştığımız herhangi bir sorunun çözümü için yetkili makamlara yazılı şekilde başvurabiliriz. Bu uygulama kurumlar ile vatandaş arasındaki en etkili ve resmî iletişim biçimidir.

Verilen bilgilerde hangi temel hakkımızdan bahsedilmiştir? Yazınız.

Dilekçe ve bilgi edinme hakkı

4. Yönetimin karar alma süreçlerini etkileyen unsurlar vardır.

Hakkında bilgi verilen unsurlara iki tane örnek veriniz.

Kamuoyu, siyasi partiler, medya ve sivil toplum kuruluşları

5. Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletinin modern ve demokratik bir yönetim şekline sahip olmasını istemiştir. Bu amaçla birtakım yeniliklere öncülük etmiştir.

Buna göre Mustafa Kemal Atatürk'ün ülkemizde demokrasinin gelişimi için yaptığı çalışmalara iki tane örnek veriniz.

1. Cumhuriyetin İlanı ve Saltanatın Kaldırılması (1922-1923)
2. Kadınlara Seçme ve seçilme hakkının verilmesi (1934)

6. Anayasa ve kanunlar tarafından bize tanınmış yetkilere hak denir.

Aşağıda verilen açıklamaların hangi temel haklarımıza ait olduğunu yazınız.

	Açıklamalar	Hangi Hak?
a.	En temel haktır. Bireyin bedensel ve ruhsal varlığını devam ettirebilme hakkıdır. Bu hak olmadan diğer hakları kullanmak mümkün değildir.	Yaşama hakkı
b.	Herkes kişisel özelliklerine, isteğine ve başarılarına göre çeşitli okullarda okuyabilir.	Eğitim hakkı

7. Devlet, temel hak ve özgürlüklerin korunması konusunda kendi üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmekle beraber Türk vatandaşlarına da bu konuda çeşitli ödevler yüklemiştir.

Buna göre Türk vatandaşlarının temel görevleri nelerdir? İki tanesini yazınız.

- Kanunlara ve hukuk kurallarına uymak
- Vergi vermek ve askere gitmek

8.

“Her birey istediğini düşünmek, istediğine inanmak; kendine özgü siyasi bir fikre sahip olmak, mensup olduğu bir dinin gereklerini yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetine sahiptir.”

Mustafa Kemal Atatürk yukarıdaki sözlerinde hangi temel haklara vurgu yapmıştır? Yazınız.

Düşünce ve fikir özgürlüğü, din ve vicdan hürriyeti, katılım hakkı

9. Dijitalleşme, hayatımızdaki bilgilerin ve yaptığımız işlerin bilgisayarlar, tabletler ve akıllı telefonlar gibi dijital araçlar aracılığıyla yapılmaya başlanması anlamına gelir.

Dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin olumlu yönleri nelerdir? İki tanesini yazınız.

- İnternet sayesinde her türlü bilgiye anında ulaşım imkânı sağlar.
- E-Devlet, CİMER, e-Nabız, online bankacılık, uzaktan eğitim gibi hizmetlere kolayca ulaşım imkânı sunar.

10. Sanal ortamda başka insanlara kasıtlı olarak hakaret edilmesi, aşağılanması, sosyal ortamlardan dışlanması, tehdit ya da rahatsız edilmesi olayına siber zorbalık denir.

Buna göre siber zorbalıkla karşılaşan biri hangi davranışı sergilemelidir? Yazınız.

Siber zorbalığa maruz kaldığınızı düşünüyorsanız yapmanız gereken ilk iş, ebeveyninizden ya da güvendiğiniz başka bir yetişkinden bu konuda yardım almaktır.

ÖĞRENME ALANI

5

HAYATIMIZDAKİ EKONOMİ

ÖĞRENME ÇIKTILARI

- Ülkemizin kaynakları ile ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkiyi çözümleyebilme
- Ekonomik faaliyetler ve meslekler arasındaki ilişki hakkında çıkarımda bulunabilme
- Tasarladığı bir ürün için yatırım ve pazarlama proje önerisi hazırlayabilme

KAVRAM TABLOSU

Doğal Kaynak	Doğada insan müdahalesi olmadan oluşan toprak, su, maden, orman, rüzgâr ve güneş gibi, insanların ihtiyaçlarını karşılayan her türlü zenginliktir.
Ekonomik Faaliyet	Kaynakları kullanarak mal ve hizmet üretme, dağıtma, tüketme ve takas etme süreçlerinin toplamıdır.
Meslek	Belirli bir alanda eğitim ve deneyim kazanmış kişilerin geçimlerini sağlamak amacıyla sürekli ve düzenli olarak yaptıkları işlerin bütünüdür.
Pazarlama	Mal ve hizmetlerin üreticiden tüketiciye ulaştırılması sürecinde gerçekleştirilen tüm faaliyetleri kapsayan geniş bir kavramdır.
Tasarım	Bir ihtiyacı karşılamak, bir problemi çözmek veya bir amacı gerçekleştirmek üzere yeni bir ürün, hizmet, sistem veya çevresel düzenleme oluşturma sürecidir.
Üretim	İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ham madde ve iş-gücü gibi kaynakları kullanarak mal veya hizmet oluşturma sürecidir.
İktisat (Ekonomi)	Sınırlı kaynaklarla sınırsız insan ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağını inceleyen bir sosyal bilim dalıdır.
Yatırım	Gelecekte daha büyük bir kazanç elde etme amacı güden her türlü faaliyeti kapsar.
Ham Madde	Doğadan doğrudan elde edilen başka bir ürünün veya malın üretilmesinde kullanılan temel ve işlenmiş maddedir.

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI VE EKONOMİK FAALİYETLER

Doğal Kaynak Nedir?

Doğada insan müdahalesi olmadan oluşan toprak, su, maden, orman, rüzgâr ve güneş gibi, insanların ihtiyaçlarını karşılayan her türlü zenginliktir.

→ Doğal kaynaklarımız arasında yer alan toprak, su, orman ve madenlerimizi inceleyelim.

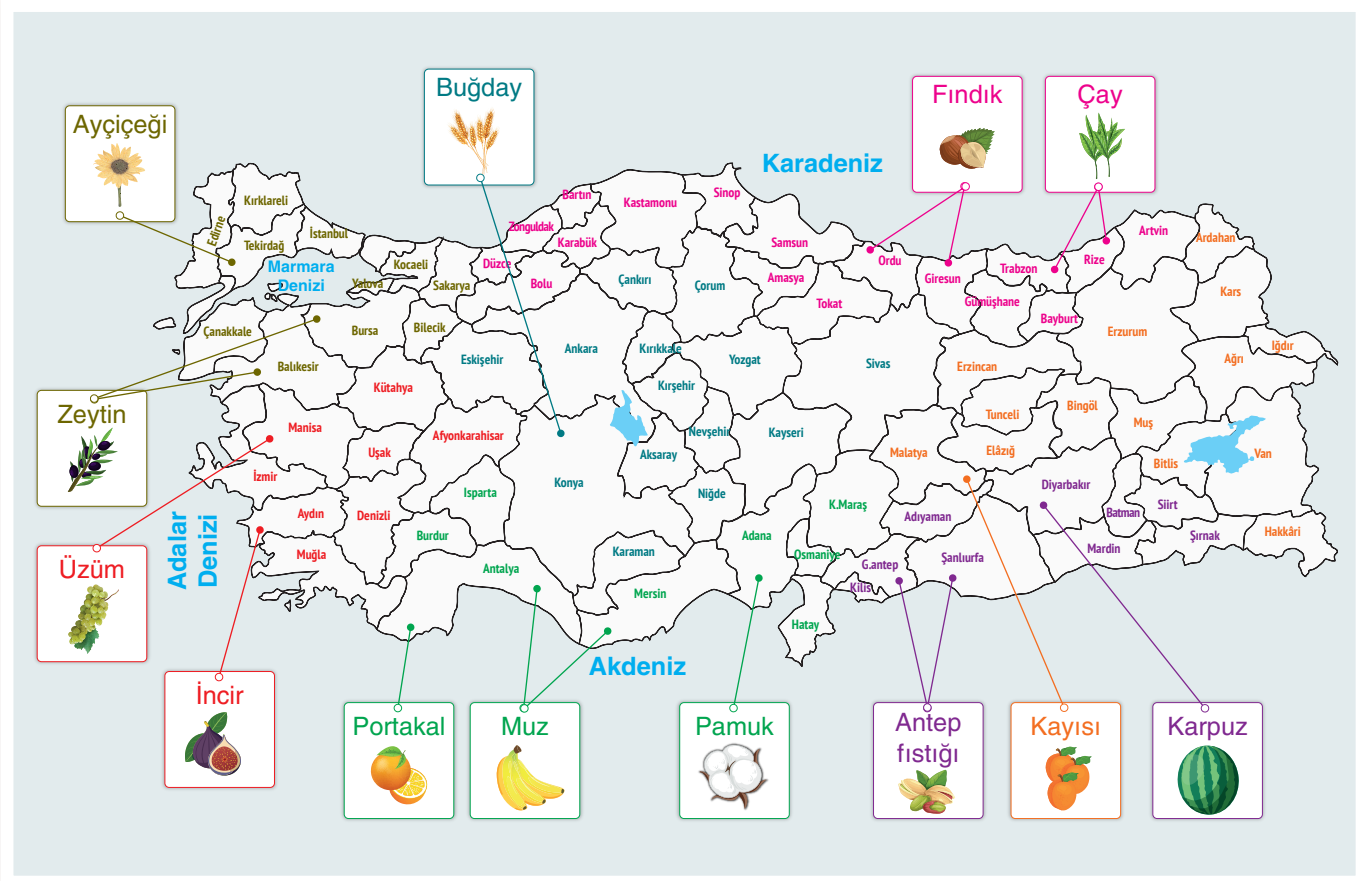

Toprak

- İnsanların toprağı işleyerek ekme ve dikme yoluyla ondan ürün elde etmesi faaliyetine **tarım** denir.
- Çanak, çömlek yapımı; seramik, fayans, tuğla, kiremit, cam, çimento sanayisi için ham madde olarak toprak kullanılır. Kütahya ve çevresi örnek verilebilir.
- Toprağa dayalı bir diğer ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Ekonomik değer taşıyan hayvanların yetiştirilmesi ve bu hayvanlardan ürün elde edilip pazarlanmasına **hayvancılık** denir.

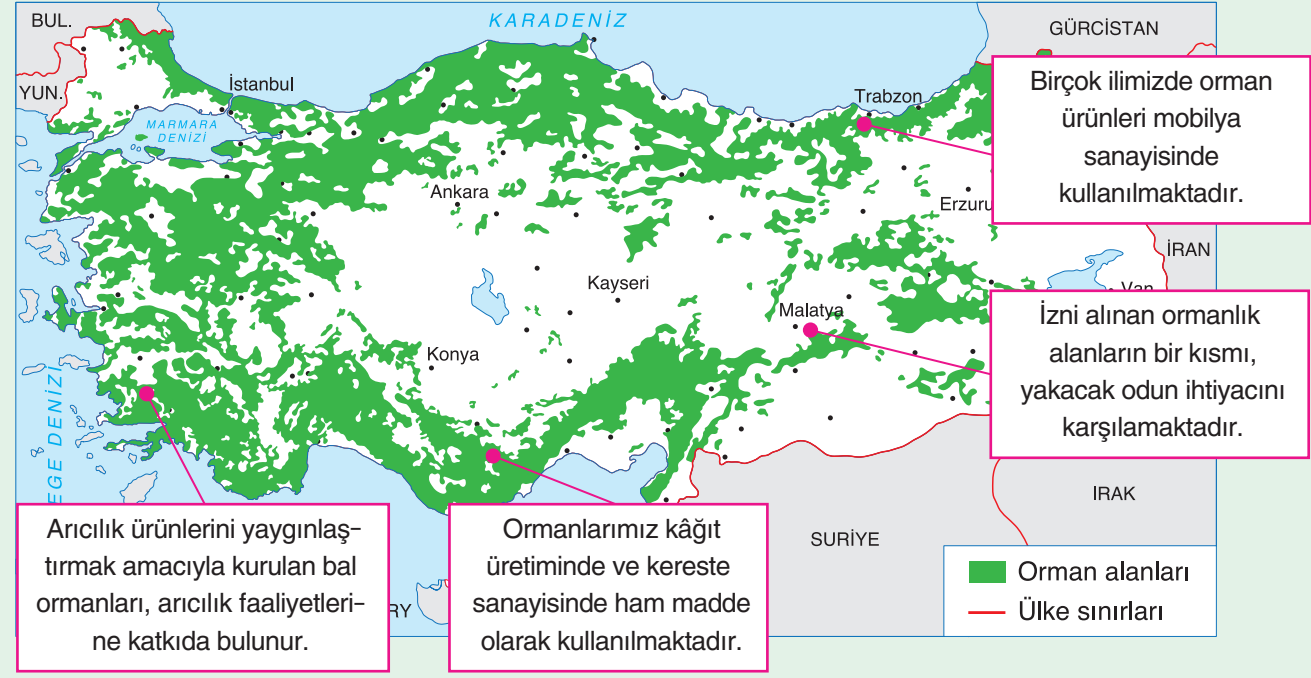

→ Ülkemizdeki tarım ürünlerinin yoğun olarak yetiştirildiği bazı illerimiz aşağıdaki haritada verilmiştir:

Ülkemizin orman (yeşil vatan) kaynakları:

Ülkemizin kıyı kesimlerinde yaygın olarak görülen ormanlar, topraklarımızın %30'a yakınına kaplamaktadır. Canlılara yaşam alanı sağlayan ve doğadaki döngüyü sürdüren bu ormanlar, çeşitli ekonomik faaliyetlere kaynak olarak ülke ekonomisine katkıda bulunur.

UNUTMAYALIM

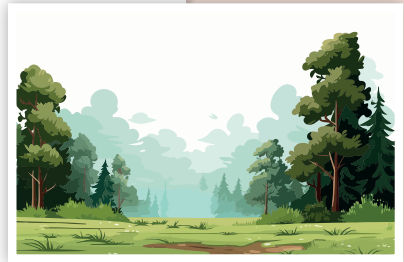
Ormanlar, erozyonu azaltır; atmosfere oksijen kazandırır; dinlenme alanı oluşturur. Ayrıca çam ağaçlarından elde edilen çam fıstığı reçinesi ve sığla ağaçlarının yağı kozmetik alanında kullanılmaktadır.

→ Ülkemizde faaliyet gösteren **TEMA Vakfı** erozyonla mücadele etmektedir. "Türkiye Çöl Olmasın" sloganıyla yola çıkan TEMA Vakfı her sene düzenlediği ağaçlandırma faaliyetleriyle ülkemizdeki orman alanlarını artırmayı hedeflemektedir.

Yeşil vatanımızı korumak için;

- ☒ Orman yangınları ve kaçak ağaç kesimleri önlenmelidir.
- ☒ Ormanlara zarar veren hayvanlar, ormanda otlatılmamalıdır.
- ☒ Yanan ağaçların yerine yenileri dikilmelidir.
- ☒ Odun kullanımı azaltılıp insanlar bilinçlendirilmelidir.

NOTLARIM

Ülkemizin maden kaynakları:

Yer kabuğunun bazı bölgelerinde doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan minerallere **maden** denir. Ülkemiz, dünya genelinde ticareti yapılan 90 çeşit madenden 60 çeşidinin üretimini ve ticaretini yapmaktadır.

Kütahya, Eskişehir, Balıkesir ve Bursa çevresinde çıkarılan **bor**; bilişim teknolojileri, cam sanayisi, roket yakıtı üretimi gibi alanlarda kullanılmaktadır.

Zonguldak'ta çıkarılan **taş kömürü**, enerji üretiminde kullanılmaktadır.

Bakır madeni elektrik-elektronik sanayisinde, inşaat alanında ve kimya sanayisinde kullanılmaktadır.

MADENLER	ÇIKARILDIĞI YERLER
	Linyit
	Bor
	Taş Kömürü
	Alüminyum
	Demir
	Bakır
	Petrol
	Krom

NOTLARIM

ETKİNLİK-1

Aşağıda verilen açıklamaları ilgili oldukları ekonomik faaliyet ile eşleştiriniz.

Ürün elde etmek amacı ile toprak üzerinde yapılan faaliyetlerin tümüdür. 1	Yer kabuğunda çok uzun yıllar boyunca oluşan ve ekonomik değeri olan mineralleri çıkarma işidir. 2	Hayvanlardan elde edilen ürünlerin (et, süt, yumurta, yün, deri vb.) pazarlanmasına verilen isimdir. 3
Geniş ağaçlık alanların işletilmesi, bakımı ve ağaçlardan faydalanma işlerinin tamamına verilen addır. 4	Kazanç elde etmek amacıyla yürütülen her türlü alım-satım etkinliğidir. 5	İnsanların seyahat etmeleri ve bu seyahatleri sırasında ihtiyaç duydukları her türlü hizmetin sunulduğu faaliyetlerdir. 6
Ticaret 5	Tarım 1	Turizm 6
Ormançılık 4	Madencilik 2	Hayvancılık 3

ETKİNLİK-2

Aşağıda verilen ekonomik faaliyetlerle ilgili olan meslekleri doğru şekilde işaretleyiniz.

TARIM	TURİZM	ORMANCILIK	MADENCİLİK
Ziraat Mühendisi ☒	Tercüman ☒	Marangoz ☒	Maden işçisi ☒
Kuyumcu ☐	Çoban ☐	Mobilyacı ☒	Turist rehberi ☐
Çiftçi ☒	Aşçı ☒	Veteriner ☐	Jeofizik mühendisi ☒

ETKİNLİK- 3

Aşağıdaki görsellerin altındaki kutucuklara görsellerin üretim (Ü), dağıtım (D) ve tüketim (T) aşamalarından hangisi ile ilgili olduğunu bu aşamaların ilk harfini kullanarak yazınız.

Bu aşamada çiftçiler zeytinleri ağaçtan toplayıp fabrikalara gönderirler.

Ü

Zeytinyağı yemeklerde ve salatalarda kullanılır.

T

Zeytinlerden elde edilen zeytinyağları kaplara doldurulur ve marketlere gönderilir.

D

Fabrikadan çıkan un, farklı gramajlarda ve türlerde (örneğin, tam buğday unu, beyaz un) paketlenip süpermarketlere götürülür.

D

Bu aşamada çiftçiler tarlalarını buğday ekimi için hazırlarlar. Toprağı sürerler, uygun tohumları seçer ve ekimini yaparlar.

Ü

Satın alınan un, evlerde veya gıda işletmelerinde (fırınlr, pastaneler, restoranlar) çeşitli yiyeceklerin temel ham maddesi olarak kullanılır.

T

ETKİNLİK- 4

Aşağıda karışık şekilde verilen “Ürün Tasarlama Süreci”ni doğru şekilde sıralayınız.

A Araştırma

B Değerlendirme

C Uygulama

D Fikir Aşaması

E Hazırlama

D

A

E

C

B

1. Toprak, su, orman ve madenler doğal kaynaklarımız arasında yer alır.

Aşağıda verilen doğal kaynaklardan hangi alanlarda yararlanılır? Yazınız.

a.	Toprak	Tarım, hayvancılık, yerleşme, sanayi (tuğla, kiremit vb.)
b.	Su	İçme suyu, tarımsal sulama, enerji üretimi (hidroelektrik), ulaşım, balıkçılık vb.

2. Canlılara yaşam alanı sağlayan ve doğadaki döngüyü sürdüren ormanlar, çeşitli ekonomik faaliyetlere kaynak olurlar.

Doğal varlıklarımız arasında yer alan ormanlarımızı korumak için neler yapılmalıdır? Yazınız.

Ağaçlandırma çalışmaları yapılmalı, kaçak ağaç kesimi engellenmeli, ormanlık alanlarda çöp atımı ve çevre kirliliği önlenmeli, orman yangınlarına karşı önlemler alınmalı ve hızlı müdahale edilmeli.

3. Yer kabuğunun bazı bölgelerinde doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan minerallere maden denir.

Aşağıda açıklamaları verilen madenlerin hangisi olduğunu uygun boşluklara yazınız.

	MADENLER	ÇIKARILDIĞI YERLER
a.	Demir	İnşaat başta olmak üzere diğer madenlere göre kullanım alanı en geniş olan madendir. Sivas (Divriği), Malatya, Balıkesir, Kahramanmaraş'ta çıkarılır.
b.	Bor	Savunma, cam, yakıt, enerji, temizlik, tekstil sanayilerinde kullanılan bir madendir. Kütahya, Eskişehir, Balıkesir'de çıkarılır.

- 4.

- Hizmet sektörü, birincil (tarım, madencilik) ve ikincil (üretim, sanayi) sektörlerin aksine, doğrudan somut bir ürün üretmek yerine hizmet sunmaya odaklanan ekonomik faaliyetler bütünüdür.
- Eğitim, sağlık, güvenlik, bankacılık, ulaşım, iletişim, kamu hizmetleri, eğlence ve sanat gibi alanlar hizmet sektörü kapsamında yer alır.

Buna göre, hizmet sektörüne ait meslekler nelerdir? Yazınız.

Öğretmen, doktor, hemşire, avukat, bankacı, garson vb.
--

5. Teknolojik gelişmeler, üretim süreçlerindeki değişiklikler, moda anlayışı, ihtiyaç ve isteklerdeki değişimler geleneksel mesleklerin kaybolmasına ya da kaybolmaya yüz tutmasına neden olmuştur

Günümüzde kaybolmuş veya kaybolmaya yüz tutmuş meslekler hangileridir? Yazınız.

Kalaycı, semerci, nalbant, bakırcı, demirci (geleneksel anlamda) vb.
--

TEKNOLOJİ VE SOSYAL BİLİMLER

ÖĞRENME ALANI

6

ÖĞRENME ÇIKTILARI

- Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kültürel etkileşimdeki rolünü yapılandırabilme
- Bir ürün veya fikrin telif ve patent süreçleriyle ilgili bilgi toplayabilme

KAVRAM TABLOSU

Emek	Belirli bir amaca ulaşmak için insanların bilinçli olarak ortaya koyduğu zihinsel veya bedensel (kol gücüne dayalı) çaba, gayret ve faaliyetler.
İletişim	İki veya daha fazla kişi arasında bilgi, duygu, düşünce, fikir veya deneyimlerin çeşitli yollarla (sözlü, yazılı, beden dili vb.) aktarılması sürecidir.
Fikir	Bir konu, durum, nesne veya kavram hakkında zihinde oluşan düşünce veya anlayıştır.
Fikrî Mülkiyet	Bir kişinin zihinsel emeğiyle, ortaya koyduğu sanat eserleri, edebi eserler, tasarımlar, semboller, isimler ve görseller gibi soyut ürünler üzerindeki hukuki haklardır.
Marka	Bir işletmenin ürün veya hizmetlerini, rakiplerinin ürün ve hizmetlerinden ayırmaya yarayan her türlü işaret ve semboldür.
Patent	Buluşun izinsiz olarak üretilmesini, satılmasını, kullanılmasını veya ithal edilmesini engellemek amacıyla buluş sahibine tanınan haklara denir.
Telif	Bir kişinin zihinsel emeğiyle ortaya koyduğu bilgi, düşünce, sanat eseri veya ürün üzerindeki hukuki haklardır.
Tescil	Bir hakkın, durumun veya işlemin resmî bir makam veya kurum nezdinde kayda geçirilmesi işlemidir.
Ulaşım	Canlı veya cansız varlıkların (insanlar, mallar, enerji, bilgi) bir yerden başka bir yere, belirli araçlar ve yollar kullanarak genellikle bir amaç doğrultusunda yer değiştirmesidir.

ULAŞIM VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KÜLTÜREL ETKİLEŞİMDEKİ ROLÜ

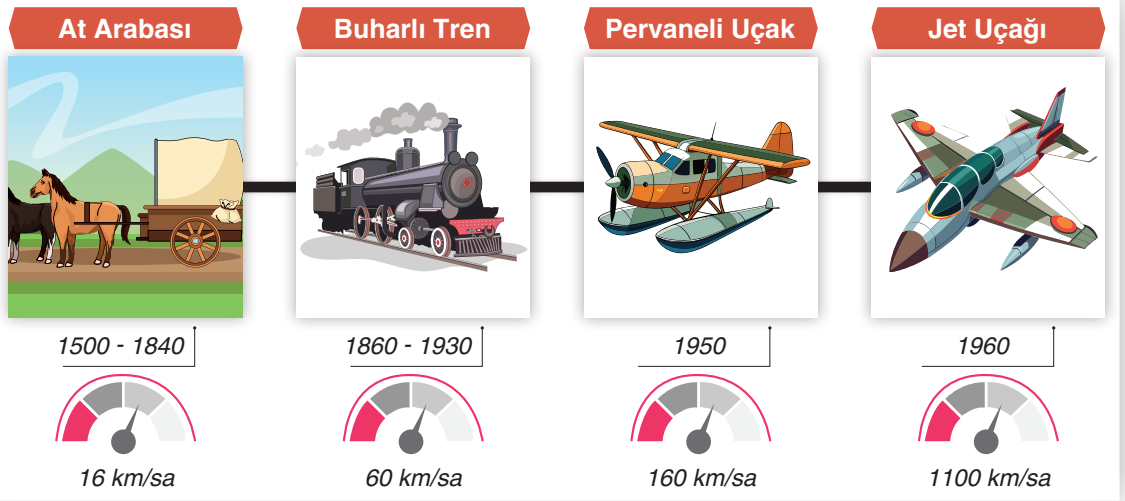
Ulaşım Nedir?

- Canlı veya cansız varlıkların (insanlar, mallar, enerji, bilgi) bir yerden başka bir yere, belirli araçlar ve yollar kullanarak yer değiştirmesidir.
- Ulaşım araçlarındaki hızlı gelişmeler, insanların çeşitli nedenlerle bir yerden başka bir yere daha kolay gitmesini sağlamaktadır.
- Ulaşımın gelişmesi kültürel karşılaşmaların artmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum kültürel etkileşime ve değişime neden olmaktadır.

UNUTMAYALIM

Modernleşme öncesi dönemde ulaşım, at, deve, insan ve doğal güç kaynaklarına (rüzgâr, su akıntısı) dayalı ilkel araçlarla yapılırken motorlu araçların icadıyla bu durum büyük ölçüde değişmiştir.

- ➔ Ulaşım teknolojilerinin gelişmesiyle kısalan seyahat süreleri, insanın uzak yerlere seyahat etme kabiliyetini artırmaktadır.
- ➔ Ulaşım araçları geliştikçe farklı yerlerdeki eski yapıları, gelenekleri ve sanatı görmek isteyen kişiler için her şey daha kolay hale gelir.
- ➔ Ulaşımdaki gelişmelerin kültür turizmine sağladığı katkılar şunlardır:

Çok uzaktaki tarihî yerlere veya kültürel etkinliklere gitmek kolaylaşır.

Az vakit olsa bile birden fazla tarihî yer aynı gün içinde gezilebilir.

Farklı kültürlerden insanlar birbirleriyle tanışır, fikir alışverişinde bulunur.

Geleneksel festivaller, el sanatları atölyeleri gibi kültürel etkinliklere katılım artar.

Değişik kültürleri görme, öğrenme ve tanıma merakı giderilirken farklılıklara karşı ön yargılar azalır.

Popüler Kültür

- Sadece belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel öğelerin bütünüdür.
- Gündelik bir tüketim kültürü olarak kitleleri eğlendirmekte ve onlar üzerinde yönlendirici bir etkiye sahip olabilmektedir.
- Popüler kültür insanlara başkası gibi yaşamayı öğretir, insanları kendinden uzaklaştırır ve özüne yabancılaştırır.
- Popüler kültürün hedefi değerleri yok etmek ve anlamsızlaştırmaktır.

Kültürler arası etkileşimler sonucunda **millî kültürler** zamanla değişime uğramaktadır. Örneğin; Türk gençliği arasında yabancı markaların tercih edilmesi, farklı müzik türlerinin benimsenmesi ve günlük dilde yabancı kelimelerin artması gibi durumlar, millî kültürümüzü olumsuz etkileyen örneklerdir.

- ➔ **Kültür;** bir toplumun bilgi, gelenek, ahlak, sanat, inanç vb. maddi ve manevi unsurlarının tümü olarak tanımlanabilir.
- ➔ Toplumların varlığını sürdürebilmeleri için kültürel değerlerin nesiller boyu korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir.

Millî kültürümüzü korumak için şunlar yapılmalıdır:

- ✓ Günlük konuşma ve yazışmalarımızda yabancı kelimeler yerine kendi dilimizdeki karşılıklarını kullanmaya özen göstermeliyiz.
- ✓ Ortak değerlerimizi, tarihimizi ve kahramanlarımızı iyi tanımalı; onlarla gurur duymalıyız.
- ✓ Halk müziklerimize, el sanatlarımıza, yöresel yemeklerimize ve giyim tarzlarımıza sahip çıkmalı; bunları öğrenip uygulamalıyız.
- ✓ Teknolojiyi reddetmek yerine, faydalı yönlerini alırken kültürümüzü olumsuz etkileyebilecek popüler kültür akımlarına karşı bilinçli ve seçici davranmalıyız.
- ✓ Gelecek nesillere vatan ve millet sevgisini aşılamalı; kültürlerine bağlı, duyarlı ve araştırmacı bireyler olarak yetişmelerini sağlamalıyız.

Nasreddin Hoca

UNUTMAYALIM

Ülkemiz, küresel kültürden etkilenirken aynı zamanda iletişim araçlarını kullanarak kendi kültürünü de dünyaya başarıyla tanıtmış ve ihraç etmiştir. Türk dizileri, Türk sanatçı ve müzikleri, Türk mutfağı (Döner, baklava vb.) buna örnek gösterilebilir.

NOTLARIM

TELİF VE PATENT SÜRECİ

Telif Nedir?

- Düşünce ve sanat eserleri uzun uğraşlar verilerek ortaya çıkar. İnsanlar bunun için vaktini, emeğini ve parasını harcar.
- Bir fikir veya sanat eserini özgün bir biçimde oluşturan kişinin bu eserden doğan tüm haklarına **telif hakkı** denir.
- Üretilen eserin kiralınması, çoğaltılması, radyo ve televizyonlarda yayınlanması telif hakkı kapsamındadır.

UNUTMAYALIM

Telif hakkı simgesi, "©" işareti ile gösterilir. Bu işaret, telif haklarının korunduğunu belirtir ve İngilizce "copyright" (kopya) yani "**telif hakkı**" anlamına gelir.

SORU-CEVAP

Düşünce ve sanat eserleri nelerdir? Örnekler veriniz.

- ☒ Romanlar, şiirler, denemeler, hikayeler, makaleler, ders kitapları, ansiklopediler, sözlükler, tezler, senaryolar (filmler için), tiyatro oyunları gibi.
- ☒ Yağlı boya tablolar, karikatürler, çizgi romanlar, heykeller, anıtlar, belgeseller, animasyon filmler, diziler gibi.

→ Telif hakları saklı ürünler üzerinde şu semboller yer alır.

Karekod

Barkod

Telif Hakkı Sembolü

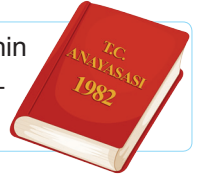
Bandrol

UNUTMAYALIM

Günümüzde yasal yollar dışında çoğaltılan ve satılan kitap, CD, bilgisayar yazılımı ve oyunları, sinema filmleri gibi bandrolü olmayan ürünlere **korsan yayın** adı verilmektedir.

MADDE 64 – Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

★ Telif hakkının yasalarda yer bulması bu hakkın kanunla güvence altına alındığını gösterir.

NOTLARIM

ETKİNLİK-2

Aşağıda açıklamaları verilen kavramların hangisi olduğunu "✓" sembolü ile işaretleyiniz.

Devletimiz tarafından yeni bir buluş yapan kişilere verilir.

1.

Telif hakkı

☐

Patent belgesi

☒

Bir fikir veya sanat eserini oluşturan kişinin bu eserden doğan tüm haklarıdır.

2.

Telif hakkı

☒

Patent hakkı

☐

Ürünlerin üzerinde "®" veya "TM" sembolü bulunmaktadır.

3.

Telif hakkı

☐

Patent hakkı

☒

Bu haktan yararlanma süresi başvuru tarihinden itibaren 20 yıldır.

4.

Telif hakkı

☐

Patent hakkı

☒

Bu hakkın simgesi, "©" işareti ile gösterilir.

5.

Telif hakkı

☒

Patent hakkı

☐

İlim ve edebiyat eserleri, güzel sanat eserleri bu hak kapsamında korunmaktadır.

6.

Telif hakkı

☒

Patent hakkı

☐

Buluşun izinsiz olarak üretilmesini, satılmasını, kullanılmasını engeller.

7.

Telif hakkı

☐

Patent hakkı

☒

Eser sahibi yaşamı boyunca ve ölümünden sonra 70 yıl süreyle bu hakkı kullanabilir.

8.

Telif hakkı

☒

Patent hakkı

☐

Bir yazarın yazdığı romanın, bir ressamın çizdiği tablonun sahibinden izinsiz çoğaltılmasını engeller.

9.

Telif hakkı

☒

Patent hakkı

☐

Buluş faaliyetlerinin özendirilmesini amaçlar.

10.

Telif hakkı

☐

Patent hakkı

☒

1.

Millî Kültür

Toplumumuzu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri kısmen değişerek devam eden kendine özgü her türlü yaşam ve düşünüş tarzıdır.

Popüler Kültür

Belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel öğelerin bütünüdür.

Verilen tanımlar göz önüne alındığında tablodaki eşleştirmelerin hangisinde hata yapılmıştır?

	Millî Kültür	Popüler Kültür
A)	Çelik çomak oynamak	Bilgisayar oyunu oynamak
B)	Keloğlan masalları okumak	Moda dergileri okumak
C)	Pizza ve sandviç yemek	Etlî ekmek ve mantı yemek
D)	Yöresel türküler dinlemek	Rap şarkıları dinlemek

2.

Son yıllarda gözlemlenen sosyal medya kullanımındaki büyük artış, beraberinde sosyal medya bağımlılığı sorununu da getirmiştir. Her yaştan birey için bir eğlence ve vakit geçirme aracı olarak öne çıkan sosyal medyanın aşırı ve kontrolsüz kullanımı, sosyal medya bağımlılığı olarak tanımlanmaktadır.

Buna göre sosyal medya bağımlılığı olan bir kişide aşağıdaki davranış biçimlerinden hangisinin görülmesi beklenemez?

- A) Gündelik hayat ve sosyal ilişkilerde zedelenme
- B) Sosyal ortamlarda bile genel ağa odaklanma
- C) Yüz yüze iletişim kurmaktan uzaklaşma
- D) Zaman yönetiminde başarılı olma

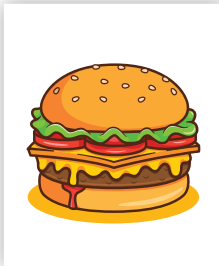
3. Sadece belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel öğelerin bütününe popüler kültür adı verilmektedir.

Aşağıdakilerden hangisi popüler kültüre örnek olarak verilebilir?

A)

Gölge Oyunu

B)

Hamburger

C)

Mantı

D)

Nasreddin Hoca

Tüm dersler ÇANTA'da keklik...

DEFTER SERİSİ

Seviyeye göre hazırlanmış “alıştıran”, “öğreten”, “hazırlayan” ve “kazandıran” defter serisi... Zengin içerik, sıra dışı konu anlatımı ve yeni nesil özgün sorular...

ETKİNLİKLİ SORU BANKASI SERİSİ

Öğretici analitik etkinlikler ve yorum temelli sorular...

ZAMAN AYARLI SORU BANKASI SERİSİ

Zorluk düzeyine göre ZAMAN AYARLI olarak düzenlenmiş yeni nesil sorular...

BRANŞ DENEME SETİ

Öğrenme çıktısı odaklı hazırlanmış “mini”, “sarmal” ve “genel” içerikli branş denemeler...

VIDEO ÇÖZÜMLERE ULAŞMAK İÇİN

GET IT ON
Google Play

Download on the
App Store

9 786256 113737 0

Yeni Batı Mahallesi, 2401. Sokak
No: 18 Yenimahalle / ANKARA
www.cantayayinlari.com